

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete

Avancerad nivå

Skapande, estetik och utveckling

Om estetiska lärprocesser som verktyg i undervisningen på
Waldorfskolor

About aesthetic learning processes as tools at Waldorf Schools

Författare: Moa Klarén
Institution: Institutionen för lärarutbildning
Handledare: Sol Morén
Examinator: Ann-Louise Sandahl
Ämne/huvudområde: Bild
Kurskod: ABP254
Högskolepoäng: 30HP
Examinationsdatum: 22-06-02

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker Open Access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open Access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten Open Access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (öppet tillgänglig på nätet, Open Access):

Ja Nej

Abstract:

This study aims to examine and highlight the use of aesthetic learning processes as tools in education at Waldorf schools. It focuses on how teachers implement aesthetic learning processes in their instruction and the effects the teachers believe these processes have on students understanding and development. The background presents the key concepts of the study: aesthetic learning processes, aesthetics, art education, learning and development within schools, Lgr22 (the Swedish national curriculum), Waldorf pedagogy, and *En väg till frihet* (a Waldorf curriculum resource).

Based on John Dewey's pragmatic ideas of learning and aesthetics, along with David Kolb's theories of knowledge and learning styles, the study examines how teachers utilize aesthetic learning processes and identifies associated challenges and opportunities. The research uses a qualitative text analysis of two curriculums and an interview with two teachers as combined methods.

The result reveals that integrating aesthetic learning processes makes instruction more meaningful for students, helping them acquire subject knowledge and understand themselves and the world. By utilizing different learning styles and integrating various subjects, a holistic learning experience is created.

By examining the integration of aesthetic learning processes, this study adds to our understanding of how these processes can make education more meaningful for students and teachers. This research expands our knowledge of the implementation and impact of aesthetic learning processes in Waldorf education, offering valuable insights for educators, curriculum developers, and policymakers seeking to enhance teaching and learning practices.

Keywords: Aesthetic learning processes, teaching, learning processes, pedagogy, creativity, aesthetic learning, art education, didactics, cognitive development

Innehållsförteckning

1.	Inledning	1
2.	Syfte och frågeställningar	3
2.1	Syfte	3
2.2	Frågeställningar.....	3
3.	Bakgrund.....	4
3.1	Estetiska lärprocesser	4
3.2	Estetik, konst och bild.....	5
3.3	Lärande och utveckling.....	6
3.4	Bild i Lgr22.....	7
3.5	Waldorfpedagogik.....	10
3.5.1	Kritik mot Waldorfskolans pedagogik.....	10
3.6	En väg till frihet	11
3.6.1	Kunskap och lärandeprocesser.....	12
3.6.2	Estetikens närvaro	14
3.6.3	Bildämnet i Waldorfskolan	15
4.	Tidigare forskning.....	18
4.1	Estetikens betydelse	18
4.2	Estetik som resurs och utmaning	19
4.3	Estetik, lärande och estetisk integrering	21
4.4	Sammanfattning av tidigare forskning.....	22
5.	Teoretiska utgångspunkter	24
5.1	Dewey och pragmatismen.....	24
5.2	Kolbs inlärningscirkel.....	26
6.	Metod för empirisk studie.....	29
6.1	Empiriskt material.....	29
6.2	Kvalitativ metod.....	29
6.3	Urval	30
6.4	Intervju som metod	31
8.2.1	Genomförande av intervjuer	32
6.5	Analysmetod och materialbearbetning	32

8.3.1	Genomförande av textanalys.....	33
6.6	Validitet och reliabilitet	34
6.7	Forskningsetiska överväganden	35
7.	Resultat och analys	36
7.1	Teman i intervjuerna	36
7.1.1	Användning av estetiska uttrycksformer	36
7.1.2	Samarbete med andra ämnen	37
7.1.3	Fördjupad kunskap och självutveckling.....	40
7.2	Teman i Lgr22 och En väg till frihet	43
7.2.1	Kunskap	43
7.2.2	Estetiska uttryck.....	44
7.2.3	Främjandet av elevens utveckling och lärande	44
8.	Diskussion.....	47
8.1	Metoddiskussion	51
8.2	Slutsats	52
8.2.1	Frågeställningar och sammanfattning av slutsats	53
8.3	Yrkesrelevans och kontext	55
8.4	Förslag till vidare forskning.....	55
	Litteraturlista.....	56
	Bilagor.....	60

1. Inledning

En stor anledning till att jag som lärarstudent och blivande bildlärare tycker bildämnet och estetiska lärprocesser är intressant att undersöka ur ett pedagogiskt perspektiv, är för att jag hade väldigt svårt för grundskolan och däri även inläring. När jag sedan flyttade för att läsa på en gymnasieskola med inriktning mot Waldorfpedagogik så kom jag till insikt i att det inte var något fel på mig, utan att verksamheten och lärmiljön inte anpassades efter mina behov. Waldorfpedagogiken är en utbildningsfilosofi som betonar att de konstnärliga elementen ska integreras i undervisningen, i alla ämnen (Dahlin, Liljeroth & Nobel 2006:46). Ämnesintegrering handlar om att kombinera olika ämnen och discipliner för att skapa en helhetsbild och ge eleverna en mer praktisk och tillämpbar kunskap, detta kan bidra till en mer holistisk syn på människan och kunskap (Waldorfskolefederationen 2016:10, 56) Waldorfläraren strävar efter att skapa en balans mellan konst, vetenskap och hantverk genom att integrera ämnena i ett tvärvetenskapligt förhållningssätt, detta lär eleven att se olika aspekter av sig själva och vår värld (Waldorfskolefederationen 2016:56).

Under mina år på lärarprogrammet har jag ofta reflekterat över estetiska lärprocesser och upplevelser. Med andra ord film, bild, doft- och smakförmimmelser, musik, teater, konst och kultur och hur dessa kan vara verktyg för att anpassa undervisning till individen och om det kan hjälpa till med inläring. Detta eftersom bildpedagogiskt arbete och implementerad estetik hjälpte mig under min studietid på gymnasiet som utmärktes av en förståelse för världen och en mer sammanflätad relation till kunskap. I detta arbete kommer jag undersöka hur lärare som arbetar på en Waldorfskola använder sig av estetiska lärprocesser. Genom att undersöka detta hoppas jag kunna få en bredare förståelse för hur estetiska lärprocesser kan integreras i undervisningen och hur dessa kan gynna elevernas lärande och utveckling. Jag tror på att individanpassa skolan och att försöka hitta vägar där barn och unga inte bara lär sig, utan där de utvecklas, hittar sig själva och har roligt. Där kunskap, estetik och skapande är sammanflätade. Inte minst är det relevant i dagens skola där elever möter teknisk estetik på olika sätt och där allt fler yrken behandlar visuella och estetiska områden. Men jag tror också att det kan vara relevant för att

barn och unga ska kunna må bra och hitta till kunskap som kanske annars går förlorad. I förskolan finns det en tradition av att använda estetiken som en implementerad del av verksamheten (Tuvhav Gullberg 2021:7).

Som Tuvhav Gullberg (2021:5) uttrycker det ”meningslöst klottrande över ett papper i unga år är livsviktigt. För livsgnistan och identiteten. För demokratin. Eller för att hitta kreativa lösningar i klimatfrågan”. I dessa tidiga stadier av utbildningen uppmuntras ofta barn att utforska och uttrycka sig själva genom olika konstnärliga och estetiska aktiviteter. Tyvärr tenderar estetiska lärprocesser att minska i högre åldrar, där kraven på standardiserat provbaserat lärande och ämnesspecifik undervisning istället blir mer framträdande (Tuvhav Gullberg 2021:27–35). Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet menar att det är skolans uppdrag att knyta samman de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna: ”skolan ska stimulera varje elev att bilda sig och växa med sina uppgifter. I skolarbetet ska de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas.” (Lgr 22, s. 9).

Under mina praktikperioder har jag uppmärksammat att bildämnet ofta nedprioriteras i skolan, vilket kan bero på att de estetiska ämnena anses som mindre viktiga eller som något som inte bidrar till elevernas kunskap och lärande. Exempelvis har jag sett hur en bildlärare på min VFU-skola kämpade med överarbete och låg lön, vilket ledde till att hen istället bytte till att undervisa i matematik. En risk med dagens samhällsutveckling är att även politiker verkar bortprioritera kultur, både i samhället och i skolan. I mitt arbete undersöker jag hur bildämnet kan vara en viktig del av elevernas utveckling och lärande, och hur det kan bidra till att människan frodas. Med arbetet vill jag undersöka hur och om bildämnet och bildlärare kan spela en viktig roll i skolan genom att estetiska lärprocesser implementeras i andra ämnen. Genom att intervjua lärare på olika Waldorfskolor hoppas jag kunna öka kunskapen om hur estetiska lärprocesser används och kan ta plats i undervisningen för elevers lärande och utveckling. Genom att genomföra en textanalys av intervjuer med Waldorflärare samt av både Lgr22 och Waldorfskolans läroplan *En väg till frihet* kommer denna studie att bidra till en ökad förståelse av estetiska lärprocesser och implementeringen av estetik i skolan.

2. Syfte och frågeställningar

2.1 Syfte

Syftet med denna studie är att analysera och belysa användningen av estetiska lärprocesser i Waldorfpedagogiken och på Waldorfskolor. Studien fokuserar på hur lärare implementerar estetik och vilka effekter det kan ha på elevernas förståelse och utveckling. Genom att komplettera e-postintervjuer med dokumentanalys av Lgr22 och *En väg till frihet* avser studien att undersöka och identifiera hur estetiska lärprocesser används som verktyg i undervisningen.

2.2 Frågeställningar

Nedan presenteras de frågeställningar som formulerats för att studien ska uppnå sitt syfte.

- Hur använder läraren på Waldorfskolan estetiska lärprocesser i undervisningen?
- På vilka sätt anser läraren att estetiska lärprocesser påverkar elevernas förståelse och utveckling?
- Hur ser Waldorflärare på estetiska lärprocesser som en del av undervisningen i andra ämnen än Bild?
- På vilket sätt lyfts estetiska lärprocesser fram i Lgr22 och *En väg till frihet*?

3. Bakgrund

I följande avsnittet introduceras och förklaras centrala begrepp för studien. Vidare presenteras relevant bakgrundsinformation. I synnerhet belyses estetiska lärprocesser, estetik, bildämnet, lärande och utveckling i relation till skolan, Lgr22 Waldorfpedagogik och Waldorfskolefederationens *En väg till frihet*.

3.1 Estetiska lärprocesser

Estetiska lärprocesser handlar om att använda estetiska uttryckssätt, såsom musik, dans, bildkonst och teater som verktyg för att lära sig och utveckla olika färdigheter och förmågor. Det innebär att människan kan lära sig genom att arbeta med och utforska olika estetiska uttryckssätt, snarare än genom mer traditionella undervisningsmetoder som läsning och skrivning. I estetiska lärprocesser ligger fokus på lärandeperspektiv där en pedagogisk kontext finns (Kupferberg 2009:108).

Estetiska lärprocesser har de senaste åren blivit ett ämne som det har forskats alltmer på i syfte att medvetandegöra vad det estetiska gör med lärandet (Burman 2014:7–8). Däremot har det funnits idéer om estetikens verkan och dimensioner sedan en lång tid tillbaka. Bland annat var John Dewey tidig med att betona vikten av att integrera estetiska upplevelser och lärprocesser i det dagliga livet där konsten är en naturlig del av våra vardagserfarenheter. Dewey ansåg konst och estetik som en del av hur människan ser på världen och menade att människan lär utifrån formskapande. Dewey skrev så tidigt som 1939 att ”Det estetiska skall ingå som en del av våra vardagserfarenheter och får inte uppfattas som ett eget fält som ligger utanför det dagliga livet” (Dewey 2005:204–205).

Estetiska lärprocesser betonar vikten av kreativitet, utforskande och samarbete, och syftar till att främja elevernas känslomässiga och intellektuella utveckling genom att erbjuda en alternativ inlärningsmiljö. Genom att använda estetiska uttryckssätt kan eleverna utveckla sin förmåga att observera, tolka och kommunicera idéer på olika sätt, samtidigt som de utvecklar sin självkänsla och självförtroende. Estetiska lärprocesser kan integreras i olika ämnen och syftar till att främja elevernas allmänna utveckling, snarare än att enbart fokusera på specifika färdigheter inom ett ämne (Burman 2014:89–91, 485-487).

Exempel på historiska estetiska lärprocesser är kyrkmålningar. Genom att använda färger, symboler och bilder på ett visuellt tilltalande sätt, kunde en på ett effektivt sätt förmedla viktiga historier och läror till människor som inte kunde läsa. Kyrkomålningarna blev på så sätt en viktig del av människors utbildning och lärande under medeltiden (Werner 2014:486). Det finns en stor pedagogisk kraft i estetiken och estetisk kultivering är möjligt för alla människor om rätt förutsättningar ges. Vad som är viktigt vid mötet av estetiska lärprocesser är att reflektera och tolka (Burman 2014a:172–173).

3.2 Estetik, konst och bild

I olika ämnen kan estetik definieras och tillämpas på olika sätt. Till exempel kan estetik inom musik handla om att uttrycka och tolka musikaliska verk och utveckla sin förmåga att skapa musik. Inom bildkonst kan estetik handla om att uttrycka sig med olika tekniker och material och utveckla sin förmåga att tolka och kritiskt reflektera över olika konstverk (Tuvhav Gullberg 2021:10–13).

Estetik förstås som det som rör skönhet, form, uttryck och känsla, utifrån grekiskans *aisthesis* (Tuvhav Gullberg 2021: 10). Lev Vygotskij benämner estetik som något som inte bör vara produktivt och praktiskt, utan snarare kreativt och nyskapande (Vygotskij 1995: 12, 15).

Konst som fristående och huvudsakligt begrepp kan ofta misstolkas för något som är begränsande och värderande där skönhet är dess syfte, medan bildämnet inte behöver ha ett konstnärligt syfte. Konst ses ofta som något fint, allvarligt, gjort för att ställas ut och betraktas (Illeris 2009: 88). Troligen lever denna syn kvar från tiden då skolämnet Bild istället hette teckning, och då främst inriktade sig på att utbilda konstnärer och hantverkare. På 1940- och 1950-talen blev bildämnet ett verktyg för personligt uttryck och den nya betoningen var *estetisk fostran*. Men efter kritik från lärare och studenter på Konstfackskolan på 1960-talet, fokuserade ämnet mer på bildspråk, bildanalys och kommunikation. Detta ledde till den nuvarande benämningen Bild i läroplanerna (Nationalencyklopedin 2023).

Begreppen bild, estetik och konst överlappar varandra till stor del och jag kommer i denna uppsats inte gå närmre in på konstens komplexitet, utan stannar vid George

Dickies begreppsdefinition av konst, där konst är vad som presenteras av någon från konstvärlden (Dickie 2004: 51).

3.3 Lärande och utveckling

Lärande är en process där individer förvärvar kunskap, färdigheter, värderingar och beteenden genom erfarenheter, studier, övningar och reflektion. Lärande är en ständig process som pågår under hela livet och kan ta olika former, såsom formell utbildning, informellt lärande, upplevelser och reflektion (Kupferberg 2009: 109–111). När individer bearbetar och tolkar information, bygger på tidigare erfarenheter och knyter samman dem med ny information för att skapa en förståelse och mening, då sker lärandet. Lärande kan vara individuellt och/eller socialt (Kupferberg 2009: 109–111).

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära (Lgr22: 5).

Utveckling är ett begrepp som används frekvent i läroplanen och kommer även vara återkommande i denna studie, men vad innebär utveckling?

Ofta hörs hållbar utveckling, utvecklingspsykologi, utvecklingssamtal, livets utveckling, kunskapsutveckling eller utvecklingslära. Utvecklingen kan ske inom olika områden, såsom kognitiv, social, emotionell och fysisk. Det gemensamma för alla utvecklingsformer är att något sker, rör sig, förändras (Nationalencyklopedin 2023). En personlig utveckling är en process som involverar förändringar och tillväxt i olika aspekter av en persons personlighet över tid. Det handlar om att utveckla och förbättra självförståelse, självbild, självkänsla, självkontroll, sociala färdigheter, emotionell intelligens och andra personlighetsdrag (Nationalencyklopedins 2023).

Med begreppet utveckling utgår jag från Anders Burmans (2014a: 6–10) förklaring på begreppet utifrån skolans verksamhet. Utveckling syftar på elevernas möjlighet att utveckla olika förmågor och kompetenser, såsom problemlösning, kreativitet, samarbete, kommunikation och självständigt tänkande. Detta kommer sedan att

hjälpa dem att utvecklas som individer, få djupare förståelse för kunskap och att kunna möta olika utmaningar i livet.

3.4 Bild i Lgr22

I Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (2022) står det inledande om bildens betydelse och betonar vikten av bilder i människors liv och hur de påverkar vårt sätt att tänka, lära och uppleva världen. I Lgr22 betonas också att kunskap om bilder och bildkommunikation är viktiga för att kunna uttrycka åsikter och aktivt delta i samhällslivet. Genom att arbeta med bilder i olika former kan människor utveckla sin kreativitet och förmåga att skapa bilder.

Bilder har stor betydelse för människors sätt att tänka, lära och uppleva sig själva och omvärlden. Vi omges ständigt av bilder som informerar, övertalar, underhåller och ger oss estetiska och känslomässiga upplevelser. Kunskaper om bilder och bildkommunikation är betydelsefulla för att kunna uttrycka egna åsikter och delta aktivt i samhällslivet. Genom att arbeta med olika typer av bilder kan människor utveckla sin kreativitet och bildskapande förmåga (Lgr22:29).

Syftet med bildämnet är att eleverna ska utveckla kunskaper om hur bilder skapas och tolkas. Genom undervisningen får eleverna erfarenheter av olika visuella kulturella uttryck som film, fotografi, design, konst, arkitektur och miljöer. De ges möjligheter att utveckla sin kreativitet och sitt intresse för att skapa och kommunicera visuellt. Eleverna ska uppmuntras till att vara initiativrika, arbeta undersökande och problemlösande, samt använda olika metoder, material och uttrycksformer för att skapa och presentera egna bilder (Lgr 22:29–30).

Undervisningen i Bild ska syfta till att eleverna utvecklar förståelse för hur olika bildbudskap utformas och ge eleverna möjlighet att diskutera och kritiskt granska olika bildbudskap. Eleverna ska även utveckla kunskaper om bilder i olika kulturer och historiska skeenden, samt kunna använda sina kunskaper i det egna bildarbetet (Lgr22:29–30).

Centralt innehåll för bildämnet varierar beroende på årskurs. I årskurs ett till tre inkluderas bildframställning genom berättande bilder, teckning, måleri, modellering, konstruktion, återanvändning av bilder, och fotografering med hjälp av digitala verktyg. I årskurs fyra till sex utökas undervisningsinnehållet med framställning av berättande och informativa bilder, serier, illustrationer, bildmontage, fotografi, film, och redigering av bilder. I årskurs sju till nio omfattar undervisningsinnehållen framställning av berättande, informativa och samhällsorienterande bilder, två- och tredimensionellt bildarbete, kombinationer av bild, ljud, objekt och text, digitalt skapande och bearbetning av bilder, samt presentationer av eget bildskapande (Lgr 22:30-32).

Betygskriterierna i bildämnet beskriver olika nivåer av kunskapsutveckling och färdigheter hos eleverna. De bedöms utifrån förmågan att framställa bilder, använda tekniker, verktyg och material, utveckla idéer och välja tillvägagångssätt, samt att analysera bilder och deras innehåll, uttryck och funktioner (Lgr22:32–34). Vid betygskriterierna för betyget A i årskurs nio ska exempelvis följande uppnås:

I bildarbetet använder eleven olika tekniker, verktyg och material på ett väl fungerande sätt och prövar och omprövar systematiskt hur dessa kan kombineras för att skapa olika uttryck (Lgr22:34).

De estetiska perspektiven är en viktig del av läroplanen för grundskola, grundsärskola och gymnasium. Eleverna ska ha möjlighet att uttrycka sig genom olika estetiska uttrycksformer som film, teater, digitala presentationsprogram eller manuellt och digitalt bildskapande. Skolan ska också ge eleverna möjlighet att utveckla sin förmåga att kommunicera, dokumentera och förmedla upplevelser och erfarenheter genom estetiska uttrycksformer (Alexandersson & Swärd 2022: 1–3). Estetiska lärprocesser kan utmana skolans kultur och kunskapssyn. Den estetiska verksamheten uppfattas ofta som mer lustfylld till skillnad från teoretisk verksamhet och betraktas som stödjande och förstärkande av lärandet generellt. Dock finns en risk att de estetiska ämnena fokuserar mer på att eleverna ska ha kul och trivas än på att nå målen, särskilt för elever i behov av särskilt stöd (Alexandersson & Swärd 2022: 1–3).

Skolverket betonar vikten av estetik, kultur och kreativitet, och lyfter fram behovet av att eleverna upplever olika uttrycksformer, känslor och stämningar och utvecklar

sin egen kreativitet. Alla elever ska ha möjlighet att delta i och uppskatta olika kulturella upplevelser, inklusive språk, musik, drama, dans och konst. I läroplanen noteras också att estetiska perspektiv är relevanta för andra ämnen som biologi och samhällskunskap. De nationella kulturpolitiska målen syftar till att främja kulturellt deltagande, kreativitet, mångfald och kvalitet i alla delar av samhället (Skolverket 2013:29–31).

Enligt Lgr22 är ämnena bild och musik, tillsammans med svenska, engelska och matematik, de centrala ämnena i grundskolan. Eleverna i grundskolan har rätt att få undervisning i bildämnet från förskoleklassen till årskurs 9, och undervisningen i ämnet ska vara integrerad med andra ämnen. (Skolverket 2013:9, 21–29–31).

I Lgr22 används begreppet ”estetiska uttryck” kontinuerligt och betoning på estetiska uttryck finns även i vissa ämnens centra innehåll, dessa skolämnen är svenska som andraspråk, modersmål, svenska, religion och slöjd. Här följer citat från det centrala innehållet i religion sedan i svenska:

Tolkning av och samtal om religiös och livsåskådningsmässig symbolik och mening i Bibeln och andra religiösa urkunder, samt i ritualer och estetiska uttryck (Lgr22:191).

Eleverna ska ges möjlighet att kommunicera i digitala miljöer med interaktiva och föränderliga texter. Eleverna ska även stimuleras till att uttrycka sig genom olika estetiska uttrycksformer (Lgr22:224).

Ett övergripande mål för skolan är att främja elevernas lärande och kunskapsutveckling, såväl som deras personliga utveckling och sociala kompetenser (Lgr22:7–10). Skolan ska också främja elevernas kreativitet, förmåga att uttrycka sig och utveckla sitt estetiska tänkande. Kultur, konst och bildämnet är en del av skolans uppdrag att främja denna utveckling (Skolverket 2013:9, 21–29–31).

Eleverna ska få uppleva olika uttryck för kunskaper. De ska få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar. Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form ska vara inslag i skolans verksamhet. En harmonisk utveckling och bildningsgång omfattar möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter. Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna ska tillägna sig (Lgr22:9).

Även i gymnasieskolan finns det möjlighet att välja kurser inom konst, kultur och estetiska ämnen (Skolverket 2022:6). Gymnasiets ämnen på estetiska programmet är även det uppdelat med olika inriktningar där eleven ska välja en estetisk uttrycksform som eleven är mer intresserad av (Skolverket u.å.).

3.5 Waldorfpedagogik

Waldorfpedagogiken grundades 1919 i Stuttgart av Rudolf Steiner på uppdrag av fabrikören Emil Molt, som ville starta en skola för arbetarnas barn (waldorf.se u.å.). Waldorfskolan fokuserar på att stödja barns självständighet, kritiska och etiska tänkande, och att utveckla en uthållig handlingsförmåga för att förändra och utveckla samhället. Antroposofin, som betonar sambanden mellan tillvarons materiella och spirituella aspekter, är grund till förhållningssättet och den didaktiska utformningen av undervisningen. Lärarnas kompetens och personlighet är centrala i denna pedagogiska riktning och undervisningen syftar till att integrera initiativrikedom och handlingskraft med emotionella förmågor, tänkande och omdömesbildning (Waldorfskolefederationen 2016:8,9). Waldorfpedagogikens kunskapssyn bygger på människans naturliga tillhörighet med sin omgivning. Fokus ligger på en allmänmänsklig (själv)fostran och utveckling. Waldorfskolans pedagogik är framsprungen ur en stark social impuls och har betydelse för hur en organiserar förskolor/skolor och hur en ser på dess uppdrag både för barnen/ungdomarna och samhället i stort (waldorf.se u.å.).

3.5.1 Kritik mot Waldorfskolans pedagogik

Trots att Waldorfskolans pedagogik har många förespråkare och har visat sig fungera väl för många elever, har den också kritiserats. En av de vanligaste kritikpunkterna mot Waldorfskolans pedagogik är att den kan vara för ideologisk och fördomsfull mot moderna pedagogiska metoder. Vissa kritiker menar också att Waldorfskolans pedagogik kan vara för isolerad och att den inte förbereder eleverna tillräckligt för den moderna världen (Dahlin, Liljeroth & Nobel. 2006:127–135). Waldorfskolorna är en del av samhället och påverkas av dess strukturer. Det är viktigt att skolorna kan hantera och anpassa sig till samhällets strukturer för att vara relevanta och effektiva. Detta kan dock leda till konflikter och svårigheter när de

egna uppfattningarna kolliderar med normen. Waldorfskolorna behöver vara medvetna om detta och arbeta för att hantera dessa konflikter på ett konstruktivt sätt (Dahlin, Liljeroth & Nobel. 2006:127). En kritik som ibland riktas mot Waldorfskolor är att de håller fast vid grundaren Rudolf Steiners idéer, vilket kan hindra anpassning till tid och samhällssituation. Det sägs också att det finns en skillnad i förståelse för historisk kontinuitet mellan Waldorfskolor och kommunala skolor. Vidare nämns forskning som stöder Waldorfpedagogikens idéer om polariteter och betonar vikten av att stimulera elever på olika områden för att främja utveckling (Dahlin, Liljeroth & Nobel. 2006:136–138).

3.6 En väg till frihet

Waldorfförskolor och Waldorfskolor följer både Lpfö 18, Lgr 22 och *En väg till frihet* som är Waldorfskolans komplement till den nationella läroplanen. *En väg till frihet* (2022) används som underlag för planering av utbildning och undervisning i förskola och skola. Gymnasiet följer Gy11 med tre särskilda varianter; Estetiska programmet särskild variant Waldorf, Naturvetenskapliga programmet särskild variant Waldorf och Samhällsprogrammet särskild variant Waldorf (waldorf.se u.å.).

En väg till frihet är en kursplan som används inom Waldorfpedagogiken i Sverige och den är utvecklad för att tydliggöra de karaktäristiska momenten inom verksamheten (Waldorfskolefederationen 2016:7). Waldorfpedagogiska verksamheter i Sverige följer också nationella läroplaner och andra styrdokument. Kursplanen består av sex kapitel där de tre första kapitlen beskriver grundtankar, historik och metoder inom Waldorfpedagogiken. De följande kapitlen beskriver förskola, förskoleklass, fritidshem och årskurs 1–9, samt ämne för ämne. Kursplanen är ett komplement till de bindande styrdokumentet och vänder sig till pedagoger, förskolechefer, föreståndare och rektorer som ansvarar för att bedriva Waldorfpedagogik. Verksamheter som är medlemmar i Riksföreningen Waldorfförskolornas Samråd eller Waldorfskolefederationen förbinder sig att utforma sin pedagogik enligt innehållet i *En väg till frihet* (Waldorfskolefederationen 2016:7).

3.6.1 Kunskap och lärandeprocesser

Enligt Waldorfs pedagogik behöver kunskap och förmågor ges tid och utrymme (Waldorfskolefederationen 2016:8). Målen för barns utveckling är breda och övergripande och inkluderar omdömesförmåga, kritiskt tänkande, intresse, empati, sociala färdigheter, uthållighet, vilja till förbättring och meningsfull livsföring. Intresse kan ses som en förmåga som kan övas upp och är viktigt för att skapa inre bilder och egna tankar om det som möts i livet. Lärarens personliga livserfarenhet är en integrerad del av kunskapen som förmedlas, och elevernas lärande infogas i deras livserfarenhet och sociala praktiker. Lärarpersonligheten är central i Waldorfpedagogiken och lärarnas kompetens är avgörande för elevernas skolgång. Waldorfpedagogiken utgår från en antroposofisk syn på människan som består av tanke, känsla och vilja (Waldorfskolefederationen 2016:8–9).

Waldorfpedagogiken delar in barnet i olika utvecklingsfaser eller livsperioder. Lärande och utveckling ses enligt Waldorfpedagogiken som en livslång process men i *En väg till frihet* lyfts i huvudsak tre flexibla och individcentrerade indelningar: tidiga barndomsår 0–7, mellanbarndomsår 7-14 och ungdomsåren 14-21 (Waldorfskolefederationen 2016:9-11). De tre första sjuårsperioderna, som omfattar tiden i förskola och skola fokuserar en på utvecklingen av vilja, känsla och tanke.

Under de första åren i barnets liv är den sociala och naturliga utvecklingen ofta så stark att skolan inte behöver ta till traditionell undervisning. I stället stärks barnens inneboende utvecklingskrafter genom aktiviteter som stimulerar barnets fantasi och vilja till att ta efter andra (Waldorfskolefederationen 2016:10). I mellanbarndomsåren fokuserar skolan mer på upplevelser, känslor och bildskapande, och allteftersom barnen växer kommer deras tänkande och teoretiska förståelse mer i fokus. I den tredje sjuårsperioden utmanas elevernas självständiga tänkande genom att lyfta fram och analysera de stora linjerna, inom exempelvis historieämnet.

Waldorfpedagogiken bygger på en helhetssyn på världen och människan och målet är att hjälpa eleven att ta ansvar för sin fortsatta utveckling i livet. Eleverna ges möjlighet att utvecklas genom att skapa en känsla av att allt är möjligt och genom att ge dem möjlighet att övervinna hinder som kan stå i vägen för förverkligandet av deras egna intentioner (Waldorfskolefederationen 2016:10). Waldorfpedagogiken

strävar efter att integrera ämnen och skapa sammanhang för eleverna. Detta görs genom att kombinera en horisontell kursplan som beskriver ämnena och deras integration inom en årskurs, och en vertikal kursplan som beskriver ämnenas progression över flera år. Tillsammans bildar dessa kursplaner ett väv av stöd och inspiration för lärare, där de olika ämnena ses som en helhet (Waldorfskolefederationen 2016:11).

Inom waldorfpedagogiken använder man uttrycket den horisontella kursplanen för att beskriva ämnen och ämnesintegration inom en årskurs. Den vertikala kursplanen däremot är en beskrivning av varje enskilt ämnes progression under skolåren. Tillsammans utgör den horisontala och den vertikala kursplanen en kursplaneväv. Den ska ses som ett stöd och en inspiration för lärare att se de olika ämnena i ett större sammanhang, där de olika delarna hänger ihop och tillsammans skapar ny förståelse och mening (Waldorfskolefederationen 2016:11).

Waldorfskolan ser ämnesintegreringen och estetiska uttrycksformer som centralt för att skapa mening och sammanhang i undervisningen. Dessutom värderas lärarens ämnesbredd högt inom Waldorfpedagogiken, eftersom det är viktigt att Waldorfläraren kan skapa en balans mellan ämnesdjup och ämnesintegration.

I utbildningen till klasslärare i waldorfskola är stor ämnesbredd helt nödvändig för att förverkliga en central del av waldorfpedagogiken: balansen mellan ämnesdjup och helhetsbild. Ämnesintegration kan förverkligas genom samarbete mellan olika lärare eller genom att den enskilda läraren förfogar över en omfattande ämnesbredd. I båda fallen måste lärarna vara bekanta med hela kursplanen och veta vilka andra ämnen som övas i den aktuella elevgruppen och hur den egna undervisningen samspelar med andra teman. Det handlar exempelvis om att låta praktiska och teoretiska ämnen berika varandra, att se hur teoretiska ämnesområden hänger samman, att låta konst och vetenskap mötas i konkreta undervisningssituationer, att berika humaniora med naturvetenskapens perspektiv och naturvetenskapen med humanioras perspektiv (Waldorfskolefederationen 2016:11).

3.6.2 Estetikens närvaro

”Ett ideal för Waldorfläraren är att skapa balans mellan konst, vetenskap och hantverk och integrering av ämnena i ett tvärvetenskapligt förhållningssätt.” (Waldorfskolofederationen 2016:10).

Waldorfskolor använder sig av estetiska lärandeprocesser genom att integrera konst och kreativitet i undervisningen. Detta är viktigt för att skapa mening och sammanhang för eleverna och för att främja deras utveckling (Waldorfskolofederationen 2016:11). Waldorfpedagogiken arbetar med en horisontell och en vertikal kursplan för att integrera ämnen och främja progression i lärandet. Ämnesintegration innebär att olika ämnen samarbetar för att berika varandra och skapa en helhetsbild. Ämnesprogression innebär att undervisningen utformas utifrån en långsiktig plan som sträcker sig från förskolan till gymnasieskolans slut. Målet är att eleverna ska integrera kunskap, förstå dess betydelse och se dess plats i ett större sammanhang. Waldorfskolans läroplan betonar betydelsen av estetisk verksamhet, eftersom det kan främja elevernas fantasi och ge dem nya insikter som kan utveckla och förändra det de tidigare har lärt sig. Konstens betydelse i Waldorfpedagogiken är också central för att främja elevernas kreativitet och självuttryck (Waldorfskolofederationen 2016:12–13).

Waldorfskolan lägger stor vikt vid bildämnet och dess förmåga att uttrycka känslor, upplevelser och tankar. Eleverna ges dagliga möjligheter att öva på olika konstnärliga tekniker och material, vilket aktiverar flera sinnen i deras läroprocess (Waldorfskolofederationen 2016:48–49).

I waldorfskolan ges eleverna dagliga möjligheter till konstnärligt övande. Genom olika material och tekniker får de tillfälle att arbeta med hela sitt kreativa spektrum. Lärarna arbetar dessutom med estetiska läroprocesser där konstnärlig verksamhet integreras i de flesta ämnesområdena. På så sätt aktiverar eleverna flera sinnen i sin läroprocess vilket ger möjlighet till ett fördjupat lärande. Bildämnet ingår till stora delar i den undervisning som sker under morgonperiodernas olika ämnesteman. Den stora krittavlan i varje klassrum är central då pedagogen, även i teoretiska ämnen, arbetar medvetet med bildframställning som understöd till sin undervisning. Med hjälp av bilden fördjupas den teoretiska kunskapen, och eleverna

får en visuell stimulans som hjälper dem att minnas ny kunskap. I de högre årskurserna får den svarta tavlan allt större betydelse inom teoretiska och naturvetenskapliga ämnen, där processer, modeller och tekniska ritningar förtydligas på tavlan (Waldorfskolefederationen 2016:48).

Citatet ovan tyder på att Waldorfpedagogiken betonar konst både som ämne och som undervisningsmetod. Att se undervisning som en estetisk process handlar om att pedagogen utvecklar lyhördhet och intuition för att skapa något nytt i undervisningen. Berättandet är en viktig del av Waldorfpedagogiken, då det skapar inre bilder och väcker känslor hos eleverna. Waldorfskolan använder många olika konstnärliga uttryck för att skapa meningsfulla och individuella lärprocesser. Det är viktigt att pedagogerna utvecklar konstnärligt kunnande och förmåga (Waldorfskolefederationen 2016:13).

3.6.3 Bildämnet i Waldorfskolan

Inledande i Waldorfskolans kursplan för ämnesdelen Bild läggs fokus på hur bildämnet är viktigt för hur människan uttrycker, känner, upplever och tolkar:

Sedan urminnes tider har människan använt bildmediet för att uttrycka känslor, upplevelser och tankar. Genom bilden uppstår en kommunikation. I vårt moderna samhälle möter vi tusentals bilder varje dag, bilder med olika syften. Vi möter bilder som konstnärliga uttryck, som reklam eller propaganda, eller som bilder som underhåller och informerar. Förmågan att tolka andras bilduttryck är en viktig färdighet, på samma sätt som att själv kunna uttrycka sig i bild (Waldorfskolefederationen 2016:48).

I de lägre årskurserna får eleverna framför allt arbeta med kritmålning och akvarell för att uttrycka sina inre bilder, medan i de högre årskurserna blir det allt viktigare att göra avbildningar av naturen och historiska konst- och kulturyttringar med noggrannhet och skärpa. Eleverna får också möjlighet att stifta bekantskap med olika konstnärliga tekniker som modellering, skulptur, kolteckning och grafiskt tryck för att uttrycka sin egen kreativitet fritt (Waldorfskolefederationen 2016:49).

I bildämnet i årskurs två och tre får eleverna träna på bildkomposition, formteckning, symmetriövningar, dynamisk teckning och olika tekniker som klippa och klistra papper. De får också lära sig att betrakta och analysera konstverk samt informativa bilder och reflektera över dem (Waldorfskolefederationen 2016:51–52).

Eleverna i årskurs sex och sju arbetar med estetik och konst genom teckningsövningar, målning, skulptur, trycktekniker, fotografi, film och digital bildbehandling. I årskurs 6 lär eleverna sig om ljus, skugga och djupverkan genom övningar och teckning av rumsliga kroppar som sfärer, cylindrar, koner och kuber. De utför också naturstudier och skapar bilder med olika tekniker på temat ljus, mörker och skugga. Eleverna arbetar också med kalligrafi, geometri och olika typsnitt samt med olika tekniker knutna till historie- och geologiundervisningen. Årskurs sex har också övningar med fotografi och film, och reflekterar över bildmediet och dokumentärbilder i förhållande till bildkonst. I årskurs sju fortsätter eleverna att arbeta med teckning och perspektivteckning, och skapar illustrerande bilder till texter som dokumenteras i arbetsböcker. Eleverna lär sig också att analysera och tolka konstverk samt arbetar med olika tekniker knutna till ämnen som historia, kemi, biologi och geografi (Waldorfskolefederationen 2016:52–54).

I samtliga ämnen betonar Waldorfpedagogiken närvaron av konst och estetik för att eleven ska kunna fördjupa sina kunskaper (Waldorfskolefederationen 2016:55). Exempelvis arbetar eleven med estetiska lärprocesser i matematik genom formförvandling och att framställa egna geometriska figurer:

Genom formteckning får eleverna tidigt arbeta med geometriska figurer. De får öva symmetri, formförvandling, flätning och de får lära sig se mönster (Waldorfskolefederationen 2016:111).

I religionskunskap får eleven utforska ämnet genom berättelser. Dessa berättelser får sedan bearbetas genom konstnärligt skapande och diskussioner för att eleven ska fördjupa sina kunskaper och för att reflektion ska stimuleras:

Genom sagoberättelser och skönlitteratur ges eleverna verksamma bilder som öppnar upp för just moralisk-etiska frågeställningar i barnet. De är berättelser som både väcker undran och nyfikenhet inför livet, men också ger möjlighet att närma sig det svåraste svåra; sjukdom, fattigdom, orättvisor, ondska och död. Dessa berättelser

bearbetas genom konstnärligt övande, samtal och diskussion
(Waldorfskolefederationen 2016:125)

I svenska integreras ämnen så som eurytmi och Bild för att utveckla elevens språkliga kunskap. Eleven får även möta språkinläring på kreativa och visuella sätt för att främja förståelse och utveckling i ämnet:

Ämnesintegrerat med bild, eurytmi och andra ämnen kan eleverna utveckla en god språklig medvetenhet genom rytmiska, motoriska, auditiva och muntliga övningar (Waldorfskolefederationen 2016:143).

Waldorfskolans skriv- och läsinlärningsmetod från bild till bokstav, utgår från en saga som blir till en bild och som slutligen smalnar av till en bokstav. Genom olika typer av återberättande, samtal och konstnärligt arbete övar de sig i att närma sig bokstävernas ljud (Waldorfskolefederationen 2016:143).

Inom Waldorfpedagogiken är betydelsen av estetiska lärprocesser tydligt framhåvd. Genom att integrera konst och estetik i samtliga ämnen ges eleverna möjlighet att på ett kreativt sätt utforska och fördjupa sina kunskaper och förståelse. Estetiska uttrycksformer som bild, musik, drama och dans används som verktyg för att berika och beröra elevernas lärande. Genom att involvera konst och estetik i undervisningen ges eleverna olika sätt att närma sig ämnen och ämnesinnehåll. Detta bidrar till att skapa en djupare koppling och engagemang för lärandet. Konsten och estetik blir inte bara fristående ämnen utan integreras som en naturlig del av undervisningen i olika ämnen som matematik, religionskunskap och svenska. Genom att integrera konst och estetik ges eleverna möjlighet att utforska, skapa och reflektera på ett kreativt och holistiskt sätt, vilket främjar deras lärande och personliga utveckling (Waldorfskolefederationen 2016:22–23,38,48).

4. Tidigare forskning

Det finns en del forskning om estetiska lärprocesser. Även Waldorfpedagogiken är ett område där en del forskning har gjorts. Däremot har jag inte hittat forskning med den inriktning som finns i denna studie där båda dessa ämnen kombineras. Forskningen om Waldorfpedagogiken är ofta äldre och forskning om estetiska lärprocesser är i regel nyare. I detta avsnitt lägger jag fokus på forskning som tar upp hur estetik påverkar människans lärande och utveckling, men även om skapande och estetik i skolan.

4.1 Estetikens betydelse

Jan Thavenius (2005) ger i sin rapport, *Om den radikala estetiken*, uttryck för en längtan efter att vetenskap och kunskap ska betyda något. Att kunskap inte endast ska vara något som ger dig ett resultat, inte bara är vad som uppfyller dina mål och att vetenskap inte ska begränsas eller begränsa. För att kunna undersöka estetiken i skolan är det viktigt att bryta ner estetiken från kulturen, likaså att separera lärandet från undervisningen. Kultur har länge varit ett använt begrepp i mål och syfte för undervisningen, där eleverna ska uppleva och upptäcka. Däremot är estetik, liksom lärande mer än vad kultur och undervisning omfattar. Estetik och lärande handlar om det sinnliga, metakognitiva och vem och vad vi är (Thavenius 2005:14–16, 17). Det viktiga vid studiet av estetik är att inte låsa sig vid att det ska vara något eller betyda något utan i stället acceptera att det överlappar, sträcker sig och är mångtydigt (Thavenius 2005:18–19).

Skolan behöver skapande för att barn och unga ska utvecklas (Aulin-Gråhamn et al. 2004:91). Den radikala estetiken betonar vikten av att utmana normer och förväntningar inom utbildningssystemet. Det handlar om att bryta ner hierarkier och lägga fokus på elevernas egna erfarenheter och perspektiv. Det kan innebära att använda alternativa lärandemetoder och att uppmuntra elevernas kreativitet och självständighet. Istället för att skolan endast ska fokusera på mål och resultat för att ge eleverna de grundläggande verktyg till ett specifikt yrke utifrån den modesta estetiken, så kan den radikala estetiken ge förståelse för människan och världen. Den radikala estetiken plockar upp traditioner från konstvärlden där det finns en konstnärlig frihet och experimenterande (Aulin-Gråhamn et al. 2004:120–122). Den

radikala estetiken är väldigt lik Waldorfpedagogikens syn på estetik där estetik kan vara ett verktyg för att lära och utvecklas (Waldorfskolofederationen 2016:13).

Ulla Lind skriver i sin avhandling *Blickens ordning* om bildskapande som något som ger uttryck för människans personlighet, erfarenheter och att estetik kan vara ett medel för vidare utveckling. Däremot går det att se att skapandet ofta blir strängt reglerat, kontrollerat och disciplinerat. Detta beror ofta på att bild och konst förknippas med något som ska vara eller föreställa eller något som ska vara vackert och fint utifrån betraktarens perspektiv. Inte sällan missar vi att fråga människan som skapat hur och vad hen tänker och att hjälpa eleven att bli uppmärksam på sin omgivning, något som är viktigt för både lärande och utveckling (Lind 2010:304–306). I skolans värld hämmas barn och unga ofta av de bestämda krav som läraren har på resultatet och i stället menar Lind (2010:204–249) att läraren bör följa barnets intresse, tankar och impulser. Skolan som kulturellt, socialt och politiskt rum är under ständig förändring utifrån behov och intressen. Skolan har traditionellt sett spelat en disciplinerande och kontrollerande roll i samhället. Genom att utbilda och socialisera eleverna till att följa regler och normer, bidrar skolan till att upprätthålla social ordning och stabilitet. Skolan fungerar också som en kontrollerande institution genom att bestämma vad som är viktigt att lära sig och vilken kunskap som ska anses giltig och relevant. Genom detta formas elevernas syn på världen och skolan förmedlar en bestämd norm (Lind 2010:348–350).

4.2 Estetik som resurs och utmaning

Marie-Louise Hansson Stenhammars doktorsavhandling *En avestetiserad skol- och lärandekultur: En studie om lärprocessers estetiska dimensioner* lägger fokus på lärprocessers meningsskapande innehåll och relationen till estetiska lärprocesser. Forskningen undersöker hur olika ämnen introduceras, tas emot, bearbetas och redovisas av eleverna under det dagliga skolarbetet. Genom observationer och intervjuer med lärare och elever syftar avhandlingen till att beskriva och analysera hur lektionsaktiviteter organiseras för att främja meningsskapande i lärprocesser och hur estetiska lärprocesser och konstens metoder kan relateras till lärande (Stenhammar 2015:10–11). I studien undersöks hur lärare och elever beskriver lärprocesser och på vilket sätt dessa är påtagliga i verksamheten, för att försöka

komma fram till hur konstens metoder kan förbättra lärandet i olika ämnen. Hansson-Stenhammar argumenterar för att det råder en tvetydighet i hur vi ska förstå estetiska lärprocesser, något som enligt henne återfinns i Lgr 11. Hon menar att läroplanen både beskriver den estetiska aspekten som en integrerad del av elevernas kunskapsbildning, samtidigt som den också betraktas som något helt avskilt från denna. Detta leder fortsatt till att estetiska lärprocesser ses som enbart lustfyllda och separerade från det intellektuella (Hansson-Stenhammar 2016:5–6.)

Om lärare införlivar drama, bild eller andra estetiska verktyg i sin undervisning, skapar de en mer kreativ och engagerande lärmiljö (Hansson-Stenhammar 2016:31). Genom att använda konstnärliga uttrycksformer i undervisningen kan eleverna utveckla sin förmåga att tänka kreativt, att lösa problem på nya sätt och att utveckla sin självkänsla (Hansson-Stenhammar 2016:31). En annan fördel med estetiska lärprocesser är att de kan bidra till en mer mångsidig undervisning. Genom att använda olika verktyg och metoder kan läraren hjälpa eleverna att lära på olika sätt och uppmuntra deras individuella förmågor och talanger. Detta kan vara särskilt fördelaktigt för elever som har svårt att lära på traditionella sätt eller som behöver extra stöd för att kunna koncentrera sig och engagera sig i undervisningen. Studien betonar att estetiska lärprocesser inte bör användas som en form av underhållning eller som en ersättning för traditionell undervisning. I stället bör de ses som ett komplement till det traditionella lärandet och användas som ett verktyg för att skapa en mer engagerande, mångsidig och kreativ undervisning (Stenhammar 2015:27).

Rapporten *Estetiska aktiviteter som pedagogiskt redskap* skriven av Antal-Lundström (2006) tar upp estetikens, filosofins och pedagogikens relation. Men i rapporten diskuteras även estetikens som var i behov av demokratisering under 1980-talet. Från olika håll började estetikens förändras och estetikens startade även en process i vilken människors känslor och beteende blev viktiga (Antal-Lundström (2006:15). Estetiska aktiviteter kan användas som ett pedagogiskt redskap och rapporten lägger fokus på om skolan behöver ändra sitt tankesätt, där barnens personliga utveckling och vitala kompetenser tas mer i beaktande. Kan användning av konst i undervisningen påverka elevernas kreativitet, självkänsla, självuttryck och empati, och hur kan dessa faktorer bidra till deras lärande och utveckling?

Filosofin om den radikala estetiken syftar till att bredda barns kompetenser och ta hänsyn till fler individers lärande (Antal-Lundström 2006:6, 9).

Anna Craft (2005) skriver i *Creativity in Schools: Tensions and Dilemmas* om estetik i skolan och identifierar ett antal utmaningar med att ha kreativitet närvarande i skolan. Författaren försöker identifiera och diskutera spänningar och problematiska frågor. Bristande resurser, tidsbrist och bristande stöd från skolledningen kan ses som hindrande faktorer för att kunna genomföra estetiska lärprocesser på ett effektivt sätt. Studien belyser även frågan om att bedöma elevers konstnärliga prestationer och på vilka sätt en bedömning kan bli en utmaning. Craft påpekar även att vissa elever kan känna sig avskräckta av estetisk verksamhet på grund av bristande självförtroende (Craft 2005:24–25). Crafts studie kan användas för att belysa de utmaningar och problem som kan uppstå vid implementeringen av estetiska lärprocesser och användningen av konst i undervisningen. Crafts studie kan hjälpa mig att belysa de utmaningar, problem och negativa aspekter som kan uppstå vid implementeringen av estetiska lärprocesser och användningen av konst i undervisningen.

4.3 Estetik, lärande och estetisk integrering

Ulla Lind (2010) diskuterar varför estetik ibland kan uppfattas som ovetenskapligt (Lind 2010, s. 355–336). Målrationalt lärande fokuserar på att uppnå specifika mål och resultat. Detta innebär ofta att det finns en bestämd struktur och metodik för att uppnå dessa mål. När en går över till en relationell estetisk praktik innebär det att en fokuserar mer på upplevelsen och relationen mellan deltagarna i lärandeprocessen. Detta kan innebära att det inte finns en klar struktur eller metodik, utan i stället en mer öppen och flexibel lärandeprocess där deltagarna själva är medskapare av innehållet. Detta kan uppfattas som diffust då det kan vara svårt att mäta och bedöma resultatet av en relationell estetisk praktik. Det är också vanligt att den här typen av lärande inte är så vanligt förekommande i traditionella utbildningssammanhang, vilket kan göra det svårt för människor att förstå dess värde (Lind 2010, s. 355–336). Estetiska lärprocesser innefattar oftast en mer relationell och upplevelsebaserad lärandeprocess än traditionellt målrationalt lärande. Genom att använda olika

estetiska uttrycksformer, kan eleverna uppleva och utforska kunskap på ett nytt, mer holistiskt sätt (Lind 2010, s. 355–336).

Ann Bamfords rapport *The Wow Factor – Global research compendium on the impact of the arts in education* (2006) är den första internationella konstpedagogiska forskningen på uppdrag av UNESCO. Termen ”wow-factor” innebär att en inkorporering av konst i utbildning kan skapa en positiv och berikande påverkan på lärandet, vilket även gör eleverna mer engagerande och kunskapen mer minnesvärd. Bamford anser att estetiska processer kan användas för att undervisa i vilket ämne som helst. Detta kan då bidra till att utveckla kreativitet, kritiskt tänkande, problemlösningsförmåga och ökat lärande hos elever. I sin studie diskuterar Bamford också förhållandet mellan konst och utbildning, och hur de kan användas tillsammans för att förbättra elevers lärande och utveckling (Bamford 2009:19–25). Bamford menar även att det finns många färdigheter som används och utvecklas när en arbetar med bildestetisk verksamhet, och att dessa färdigheter även kan användas i många andra områden (2009, s. 138). Studien visar att när lärare använder olika pedagogiska verktyg som musik, drama och bild för att undervisa läs- och skrivfärdigheter så förbättras lärandet. Studien visar att kreativ undervisning inte bara ökade elevernas engagemang och motivation, utan också deras förmåga att lära sig och förstå svåra koncept. Att använda estetiska ämnen i undervisningen var också kopplat till förbättrad självkänsla och självförtroende hos eleverna, vilket bidrog till positiva effekter på deras allmänna hälsa och välbefinnande. Detta visar vikten av att inkludera estetiska ämnen och kreativ undervisning i skolan. Det kan ha en positiv effekt på elevernas lärande, samtidigt som det kan bidra till deras personliga utveckling och välbefinnande (Bamford 2009:100–120).

4.4 Sammanfattning av tidigare forskning

Litteraturen tyder på att estetik inom utbildning inte är begränsad till kultur och undervisning, utan också involverar de sensoriska och metakognitiva aspekterna av lärande och utveckling. Dessutom betonas vikten av att införliva kreativitet och konst i klassrummet, men det finns utmaningar som lärare och skolor kan möta när de implementerar dessa metoder. Thavenius menar att estetik inom utbildning bör separeras från kultur och undervisning, eftersom den omfattar mer än bara dessa

aspekter. Estetik involverar sinnesuttryck, upplevelser, kreativitet och kultur. Lind understryker att kreativitet och konst kan vara ett medel för personlig utveckling, men det begränsas ofta av strikta regler och förväntningar. Lind föreslår att lärare ska följa elevens intressen och impulser för att underlätta lärande och utveckling. Lind skriver även om hur estetisk verksamhet kan uppfattas som flummigt när målrationellt lärande övergår till relationell estetisk praktik. Hansson Stenhammars forskning fokuserar på relationen mellan estetiska lärprocesser och meningsskapande i utbildningen. Hennes arbete syftar till att beskriva och analysera hur konst och kreativitet kan användas för att förbättra lärande.

Litteraturen tyder på att estetik inom utbildning inte är begränsad till kultur och undervisning, utan också involverar de sensoriska och metakognitiva aspekterna av lärande och utveckling. Dessutom betonas vikten av att införliva kreativitet och konst i klassrummet, men det finns utmaningar som lärare och skolor kan möta när de implementerar dessa metoder.

Sammantaget tyder litteraturen på att estetik i utbildning är en viktig aspekt av lärande och utveckling, men det kan vara utmanande att implementera i klassrummet. Det är viktigt att känna igen de sensoriska och metakognitiva aspekterna av lärande och införliva kreativitet och konst för att underlätta elevernas lärande och personliga utveckling.

5. Teoretiska utgångspunkter

Denna studie fokuserar på hur lärare inom Waldorfskolan använder estetiska lärprocesser i undervisningen och hur Waldorflärare anser att estetiska lärprocesser påverkar elevernas förståelse och utveckling. Samt hur de ser på estetiska lärprocesser som en del av undervisningen i andra ämnen än bild. I detta avsnitt kommer studiens teoretiska perspektiv att presenteras. En utgångspunkt är Johns Deweys pragmatiska idéer om inläring och estetik. Pragmatismen som teori har valts för att kunna tolka lärarnas uppfattningar och för att lyfta hur erfarenheter och meningsskapande påverkar inläringen. Även David Kolbs teorier om erfarenhetsbaserad kunskap och olika lärostilar används som teoretisk utgångspunkt för att förstå hur estetiska lärprocesser integreras och används för vidare kunskap.

5.1 Dewey och pragmatismen

John Dewey var en amerikansk filosof och pedagog som levde under slutet av 1800-talet och tidigt 1900-tal. Han använde pragmatismens idéer för att utveckla en pragmatisk pedagogik som betonade vikten av praktiskt lärande och erfarenhetsbaserad kunskap. Dewey ansåg att utbildningens främsta mål var att förbereda eleverna för att leva fullständiga liv och vara aktiva medlemmar i samhället (Dewey 1999: 11–14).

Pragmatismen är en filosofisk riktning som betonar praktiska handlingar och erfarenheter som en grund för att nå kunskap (Dewey 1999: 183). Serder & Jobér (2021) diskuterar i sin bok *Vetenskapliga teorier för lärare* pragmatismen som en teoretisk grund för lärande och undervisning. Pragmatismen betonar vikten av att undersöka och pröva idéer genom att tillämpa dem i praktiken för att bedöma deras värde och sanningshalt. Istället för att söka efter abstrakta principer eller transcendent verklighet, fokuserar pragmatismen på den konkreta världen och hur idéer och teorier kan användas för att lösa problem och förbättra människors liv (Serder & Jobér 2021:99–102).

Pragmatismen har haft en stor påverkan på pedagogiken, särskilt i USA där det har funnits en stark koppling mellan pragmatism och utbildning (Serder & Jobér

2021:98–99). Pragmatismen betonar att lärande ska vara praktiskt och relevant för eleverna, och att de ska kunna använda sina kunskaper i verkligheten.

Detta perspektiv på undervisning är fortfarande relevant idag och betonas även i dagens samhälle, där det är viktigt att anpassa undervisningen efter elevernas individuella behov och intressen och att koppla undervisningen till verkligheten och dess utmaningar (Serder & Jobér 2021:95–97).

Pragmatismen betonar vikten av att kunskap ska vara användbar och tillämpbar och att det är viktigt att testa sina teorier i praktiken. Pragmatismen kan hjälpa till att utveckla teorier som har en praktisk användning och som kan användas för att lösa problem i verkligheten (Serder & Jobér 2021:105–107). Jag har valt pragmatismen som teoretiskt perspektiv för studien för att den hjälper mig att fokusera på hur läraren använder praktiska exempel och erfarenheter för att hjälpa eleverna att förstå och tillämpa kunskap i olika sammanhang (Serder & Jobér 2021:96–97). Deweys menar att det är av största vikt att engagera och utmana elevernas lärande, för att främja deras förmåga att tänka självständigt och utveckla sin kreativitet. (Dewey 2005: 204–219).

I denna uppsats har pragmatismen använts som teoretisk utgångspunkt för att betona vikten av att utgå från praktisk erfarenhet och handling för att nå kunskap. Pragmatismen kan också användas för att betona vikten av att lärande ska vara praktiskt och relevant för eleverna och att undervisningen bör anpassas efter elevernas individuella behov och intressen.

Dewey betonar den estetiska erfarenheten som en integrerad del av all erfarenhet, och att den kan användas för att främja lärande genom att uppmuntra deltagande och interaktion med omgivningen. Dewey menar att det inte finns någon skillnad mellan estetisk erfarenhet och annan mänsklig erfarenhet; varje upplevelse kan ha estetiska egenskaper när den uppfattas som komplett eller perfekt. De fyra egenskaperna som enligt Dewey utmärker en estetisk upplevelse är fullständighet, unikheter, en förenande känslomässig känsla och en känsla av tillfredsställelse fullbordan (Dewey 2005: 2004–219). En av Deweys centrala idéer var "learning by doing", som betyder att människor lär genom att engagera sig i praktiska uppgifter och reflektera över sina erfarenheter. Enligt Dewey är lärande inte bara en passiv process av att ta in information, utan det är en aktiv process där individen själv konstruerar

kunskap genom praktisk erfarenhet och reflektion. När människor engagerar sig i praktiska uppgifter, använder de sina förmågor och kunskaper för att lösa problem och uppnå mål. Dewey ansåg att lärande genom praktisk erfarenhet och reflektion var mer effektivt än att bara ta in information, eftersom det gav individen möjlighet att integrera nya kunskaper och färdigheter med befintliga erfarenheter (Dewey 1999: 231–232).

5.2 Kolbs inlärningscirkel

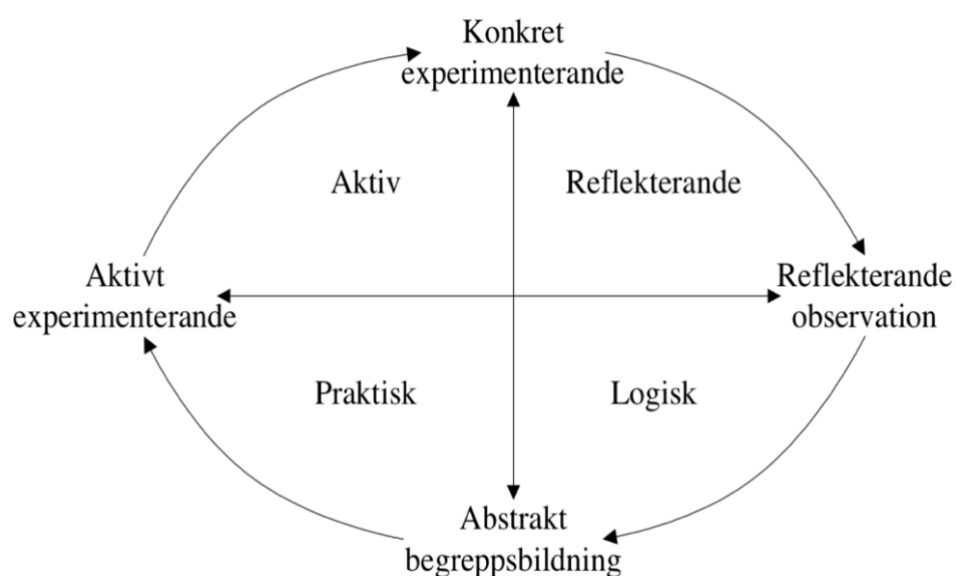
David Kolb är en amerikansk utbildningsforskare som är mest känd för sin teori om erfarenhetsbaserat lärande, också känd som experiential learning. David Kolbs modell som beskriver hur människor lär sig genom erfarenhet och reflektion kallas för Kolbs Learning Styles and Experiential Learning Cycle. Enligt denna modell har människor olika preferenser när det gäller hur de lär sig och tar till sig information (Kolb & Kolb 2005:193–195). Kolb identifierade fyra olika inlärningsstilar:

1. Konkret experimenterande: Att lära sig genom att uppleva och göra saker praktiskt.
2. Reflekterande observation: Att lära sig genom att observera och reflektera över erfarenheter.
3. Abstrakt begreppsbyggnad: Att lära sig genom att analysera och dra slutsatser utifrån information.
4. Aktivt experimenterande: Att lära sig genom att testa nya idéer och erfarenheter i praktiken.

Enligt Kolb är det viktigt att genomgå hela cykeln av erfarenhetsbaserat lärande, inklusive både handling och reflektion, för att lärandet ska vara fullständigt och effektivt (Kolb & Kolb 2005:195).

Modellen som är en idealiserad inlärningscykel innebär att människor lär sig genom att uppleva saker, reflektera över dem, integrera dem i sitt befintliga kunnande och sedan testa sina nya idéer i praktiken (Kolb & Kolb 2005:193–195). Kolbs modell

kan kopplas till Waldorfpedagogiken genom att båda betonar vikten av erfarenhetsbaserat lärande och att engagera sig i praktiska uppgifter. Kolbs modell kan hjälpa mig att förstå hur elever lär sig och hur lärare kan utforma undervisning för att stödja elevernas inlärningsprocesser på ett mer effektivt sätt (Kolb & Kolb 2005:193–195).

Kolbs inlärningscirkel utgår från att lärandet sker genom erfarenhet och att det sker i cykler av upprepande faser (Kolb 1984:40–43). Inlärningscykeln innehåller fyra olika steg: konkret experimenterande, reflekterande observation, abstrakt begreppsbildning och aktivt experimenterande. Konkret experimenterande sker genom ett experimenterande förhållningssätt där det finns en omedelbar förståelse eller uppfattning. Reflekterande observation innebär att ett reflekterande förhållningssätt till ny kunskap används. Abstrakt begreppsbildning karakteriseras av ett analytiskt förhållningssätt till ny kunskap och leder till att individer kan formulera sin förståelse i abstrakta begrepp eller teorier. Aktivt experimenterande sker genom att involvera aktiviteter som prövar ens kunskap och förmåga, och den djupare förståelsen används för att fatta beslut eller lösa problem (Kolb 1984:77–78).

Kolbs modell betonar vikten av att lära genom en interaktiv process där praktisk erfarenhet, reflektion, teori och tillämpning samverkar. Genom att förstå den

dynamiska processen i Kolb's modell kan vi skapa en bättre inlärningsmiljö som främjar en holistisk inlärningsupplevelse (Kolb & Kolb 2005:199).

Jag använder Kolbs lärocirkel och teori i mitt arbete främst utifrån två punkter:

1. Kolbs lärocirkel ger en modell för att förstå hur eleverna lär sig genom att gå igenom fyra olika faser: konkret erfarenhet, reflektion, abstrakt begreppsbyggnad och aktiv tillämpning.
2. Genom att använda Kolbs lärocirkel kan lärarna utvärdera hur väl estetiska lärprocesser fungerar i undervisningen och om de har en positiv effekt på elevernas inläring.

Genom att tillämpa Deweys och Kolbs teorier får jag möjlighet att synliggöra olika delar av estetiska lärprocesser och förstå hur de påverkar elevernas lärande och utveckling. Genom att applicera Deweys teori kan jag reflektera över vilka slags erfarenheter och aktiviteter som främjar estetiskt lärande och hur de kan implementeras i undervisningen på Waldorfskolor eller liknande pedagogiska sammanhang. Kolbs teori kompletterar Deweys perspektiv genom att erbjuda en modell för att förstå och analysera olika stadier av lärande. Genom att använda Kolbs teori kan jag synliggöra hur eleverna genomgår olika faser i sin estetiska lärprocess, från att uppleva och observera estetiska fenomen till att reflektera över sina upplevelser, formulera abstrakta begrepp och sedan experimentera och tillämpa sina kunskaper inom estetik. Genom att använda Deweys och Kolbs teorier i mitt arbete får jag en rikare och mer mångsidig förståelse för estetiska lärprocesser. Dessa teorier hjälper mig att analysera, diskutera och reflektera över hur estetiska lärprocesser implementeras i undervisningen

6. Metod för empirisk studie

6.1 Empiriskt material

I denna studie kommer jag använda mig av två typer av empiriskt material: e-mailintervjuer och dokumentanalys av läroplaner. Jag inleder studien genom att använda e-mailintervjuer som en primär källa till empiriskt material. Dessa intervjuer kommer att ge mig en djupgående och kvalitativ information om ämnet och hjälpa mig att identifiera mönster och trender. För att komplettera mitt empiriska material kommer jag också att analysera Lgr22 och Waldorfskolans kursplan *En väg till frihet*. Genom att kombinera e-mailintervjuer och analys av läroplaner får jag en bredare bild av ämnet.

6.2 Kvalitativ metod

Vid en kvalitativ metod samlas data in genom observationer, intervjuer och analys av textmaterial. Efter insamlingen analyseras den insamlade datan för att en förståelse för de sociala fenomen som undersöks ska kunna möjliggöras. (Gillham 2000:20).

Kvalitativa metoder innefattar att förstå och tolka fenomenet i dess naturliga kontext, samla in data genom öppna frågor och djupgående intervjuer, samt använda observationer, fältanteckningar eller dokumentanalys. Vid analysen kategoriseras, beskrivs och tolkas kvalitativa data för att identifiera mönster och teman. Forskaren spelar en aktiv roll och reflekterar över sin egen påverkan i forskningsprocessen. Kvalitativ forskning betonar detaljer och olika perspektiv för en djupare förståelse av fenomenet (Klingberg & Hallberg 2021: 25–28).

Den kvalitativa metoden är ofta mer flexibel än den kvantitativa metoden, detta då forskaren har möjlighet att anpassa och justera studiens frågor och inriktning baserat på de data som samlas in under forskningsprocessen. Genom att använda kvalitativ metod kan en mer detaljerad och nyanserad bild ges av sociala fenomen genom att samla in och analysera data från flera olika källor och perspektiv (Gillham 2000:26–27,50). Nackdelar med kvalitativa metoder inkluderar begränsad generaliserbarhet och risk för forskarens påverkan. Trots detta kan en medveten forskningsprocess

fortfarande ge värdefulla insikter och förståelse för de undersökta fenomenen (Gillham 2000:26–27,50).

En kvalitativ metod är lämplig för detta arbete eftersom den möjliggör en fördjupad förståelse av hur estetiska lärprocesser implementeras i undervisningen på Waldorfskolor. Genom att genomföra intervjuer kan jag undersöka lärarnas uppfattningar om estetiska lärprocesser och om hur lärarna anser att estetiska lärprocesser påverkar elevernas lärande och utveckling. En kvalitativ metod tillåter mig att analysera Waldorfpedagogiken och estetiska lärprocesser utifrån lärarnas tankar och erfarenheter samt att få fördjupad förståelse om kursplanen och hur estetiska lärprocesser framställs i de olika dokumenten som tas fram i detta arbete. Min intention är att få en rikare och mer mångsidig bild och förståelse för estetiska lärprocesser, bildämnet och bildlärarens roll, därför har jag valt en kvalitativ metod.

6.3 Urval

Jag har på ett systematiskt sätt försökt att nå ut till Waldorfskolor och lärare i Sverige som kan vara med i min studie. Jag började med att hitta en lista över Waldorfskolor på waldorf.se "hitta waldorfskolor" och skickade sedan ut ett mejl eller meddelande till varje skola. 39 skolor kontaktades, både grundskola och gymnasium. Första kontakten togs med rektor eller skolans administrationscenter, där jag presenterade mig själv och syftet med studien. I detta mejl eller meddelande bad jag också om deltagande från lärare som har erfarenhet av att undervisa i Waldorfpedagogiken. Jag använde även Facebook-gruppen "Waldorflärare och läkepedagoger i gemenskap" för att nå ut till fler lärare. Där skickade jag också ett meddelande där jag angav samma syfte som i mejlet till skolorna. Mina inklusionskriterier var att lärarna behövde ha god erfarenhet av Waldorfpedagogiken. Lärare som undervisar eller som tidigare har undervisat på en Waldorfskola är relevanta för studien. Lärarna har relevant akademisk bakgrund och erfarenhet inom området, vilket gör dem kvalificerade att undervisa eleverna på en hög nivå. Jag var tvungen att vara öppen med mina inklusionskriterier eftersom det var svårt att hitta informanter. Ingen behövde uteslutas från studien då det endast var två informanter som ville vara med i studien, sålänge intervjuarna skedde på e-post. För att säkerställa att

deltagarna uppfyllde mina inklusionskriterier bad jag dem att presentera sig själva och sina ämnen samtidigt som de besvarade två frågor via mejl.

6.4 Intervju som metod

Studien har gjorts genom intervjuer med lärare som arbetar på eller har annan relevant erfarenhet av Waldorfskola och undervisning. Med intervju som insamlingsmetod kan en djupgående förståelse för hur estetiska lärprocesser används i undervisningen ges och visa hur estetik påverkar elevernas lärande och utveckling (Allwood 2021: 59–61).

Jag har använt mig av e-postintervju som kommunikationsmetod för att samla in empiri. E-postintervju är en relativt ny metod för datainsamling inom forskning. Metoden har blivit allt vanligare i takt med att tekniken har utvecklats och kommunikation via internet har blivit alltmer utbredd. E-postintervjuer är ett sätt att genomföra intervjuer där intervjuaren och respondenten kommunicerar via e-post i stället för att mötas fysiskt eller via telefon (Lowndes 2008:149). E-postintervjuer kan vara ett användbart alternativ till traditionella ansikte mot ansikte intervjuer och kan vara särskilt lämpliga i fall där intervjupersonerna är geografiskt utspridda eller har en hektisk tidsplan (Lowndes 2008:149–150). En fördel med e-postintervjuer är att det ger intervjupersonerna tid att tänka igenom sina svar och formulera dem på ett mer genomtänkt sätt eller att genomföra intervjuer som är svåra att genomföra på annat sätt (Lowndes 2008:150). Samtidigt finns en rad utmaningar och nackdelar med denna metod, exempelvis risken för att intervjupersonerna inte svarar eller svarar på ett ytligt sätt, samt risken för missförstånd och bristande möjlighet till ömsesidig kommunikation och förtydligande (Lowndes 2008:152–153).

För att maximera effektiviteten och kvaliteten på e-postintervjuer är det viktigt att välformulerade frågor utvecklas och att en introduktion och en tydlig förklaring av syftet med studien skickas till informanten. Det kan också vara viktigt att skicka en påminnelse om att svara på frågorna eller att utveckla dem vid behov (Lowndes 2008:152–155).

8.2.1 Genomförande av intervjuer

När en intervjustudie genomförs är det viktigt att välja intervjupersoner som kan ge relevant information om ämnet som studeras. Jag har valt att intervjua lärare som undervisar på olika Waldorfskolor. Två lärare har svarat på intervjufrågorna. Lärarna går under pseudonymerna Fia och Ella, och båda har expertis inom olika ämnesområden. För att säkerställa att lämpliga intervjupersoner har valts har jag använt de kriterier som finns beskrivna i avsnittet ”urval”.

För att genomföra intervjuerna har jag använt mig av en skriftlig metod då det inte var möjligt att träffa intervjupersonerna personligen. Information om mitt syfte och min studie har skickats till svenska Waldorfskolor, se avsnitt ”urval” för detaljerad beskrivning om denna process. Därefter hörde två lärare av sig och besvarade två frågor som jag skickade på mejl. Jag har gett intervjupersonerna ett informationsbrev som beskriver syftet med studien och vilken roll jag har. Detta är viktigt för att säkerställa att intervjupersonerna känner sig bekväma att delta i studien och för att öka validiteten av resultaten.

När jag analyserar intervjuerna är det viktigt att intervjupersonerna anonymiserats, detta för att skydda deras integritet och säkerställa att de känner sig bekväma att tala fritt om sina åsikter och erfarenheter. Genom att använda pseudonymer har jag gjort det lättare att identifiera och hänvisa till intervjupersonerna under analysens gång, utan att utelämna intervjupersonernas identiteter.

Det är bra att fråga hur läraren använder olika verktyg och metoder för att engagera eleverna och hjälpa dem att förstå och tillämpa kunskap på ett meningsfullt sätt. Följande frågor har ställts till lärarna:

Fråga 1: På vilket sätt använder du estetiska lärprocesser i din undervisning?

Fråga 2: Kan du se några effekter som estetiska lärprocesser har på elevernas lärande, engagemang, och utveckling?

6.5 Analysmetod och materialbearbetning

I denna undersökning har en metod för kvalitativ textanalys använts, som är av både strukturell och komparativ karaktär. Jag analyserar två olika typer av textdokument,

jag jämför dessa med varandra och jag analyserar svaren från epostintervjuerna. Jag har även valt att använda en tematisk analys som är en specifik textanalys som fokuserar på olika teman och mönster i materialet.

En kvalitativ textanalys är en metod som används för att analysera texter utan att sträva efter att mäta eller räkna förekomsten av specifika uttryck eller företeelser i texterna. Istället fokuserar denna typ av analys på att identifiera och beskriva de olika aspekterna av texten (Bergström & Boréus, 2005:43). En kvalitativ textanalys ger en djupare förståelse för det som intervjupersonerna uttrycker, och hjälper till att identifiera mönster och teman som annars kanske inte skulle ha upptäckts. Detta kan bidra till att ge en mer nyanserad bild av intervjupersonernas erfarenheter och åsikter.

En strukturell analys syftar till att identifiera och beskriva de olika strukturella elementen i en text. Denna typ av analys kan också inkludera en diskussion om hur de olika elementen förhåller sig till varandra och hur de bidrar till textens helhet. Kvalitativ textanalys är en annan vanlig metod för att analysera intervjudata och hitta samband och teman i texten (Bergström & Boréus, 2005:43). Den komparativa analysen syftar till att jämföra olika texter med varandra. Denna typ av analys kan innefatta en diskussion om likheter och skillnader (Bergström & Boréus, 2005:43).

Tematisk analys är en typ av textanalys som används när en vill förstå hur människor uppfattar eller upplever en viss händelse, en situation eller ett fenomen. Det är även en metod som används för att identifiera, analysera och rapportera mönster inom data (Braun & Clarke 2006: 79–80).

8.3.1 Genomförande av textanalys

Vid genomförandet av den strukturella och komparativa textanalysen har jag utgått från en metod som möjliggör en systematisk och grundlig undersökning av de olika texterna. För att säkerställa en hög kvalitet i analysen har jag noggrant valt ut och granskat lämpliga texter, inklusive intervjuerna med lärare och läroplanerna.

För att undvika att påverkas av förutfattade åsikter eller antaganden om Waldorf-utbildningen har jag strävat efter att ha en öppen och objektiv inställning under hela analysprocessen.

Vid textanalysen har jag börjat med att läsa igenom texterna flera gånger för att få en helhetsbild av innehållet. Jag har analyserat tonen i texten för att få en uppfattning om budskap och värderingar. Sen har jag identifierat centrala teman och begrepp i texterna och lyft fram det centrala innehållet i texten. Jag har också använt mig av jämförelse för att kunna identifiera likheter och skillnader mellan intervjuerna och styrdokumentet, och för att kunna tolka och analysera betydelserna av dessa.

Därefter har jag gått över till den tematiska analysen där jag har identifierat och kategoriserat olika teman. Där har jag försökt att hitta teman som ligger i förhållande till studiens syfte och frågeställningar, exempelvis kreativitet, elevens delaktighet, elevens lärande och utveckling, helhetssyn, estetik, pedagogiska principer.

Jag har följt grundläggande steg för en tematisk analys vid genomförande. Det första jag har gjort är att gå igenom datamaterialet. Sedan har jag identifierat och kodat viktiga fraser, ord eller delar av texten som är relevanta för forskningsämnet. Efter kodningen har de olika koderna kategoriserats. Därefter har jag analyserat och tolkat resultaten genom att undersöka olika teman som har framkommit. Sist rapporterar jag resultaten (Braun & Clarke 2006: 79–83).

6.6 Validitet och reliabilitet

Validitet och reliabilitet är två viktiga faktorer som måste beaktas när en analys utförs. Validitet handlar om att mäta det som faktiskt ska mätas och att säkerställa att resultatet är korrekt och relevant för forskningsfrågan. Om forskaren vill mäta längden på något är ett måttband ett pålitligt verktyg för att säkerställa validiteten. I denna studie kommer en textanalys användas, där ligger fokus inte på mätande, utan validitet handlar nu mer om att se till att materialet svarar på forskarens frågor och att resultaten är relevanta för forskningsfrågan (Allwood 2021:63–71).

För att säkerställa reliabilitet och validitet har standardiserade metoder använts och data har utvärderats från det primärdata: det insamlade materialet och sekundärdata: tidigare forskning och vetenskapliga artiklar som jag har använt för att styrka och komplettera primärdatan.

6.7 Forskningsetiska överväganden

Forskningsetik har följts för att respektera deltagarnas integritet och minimera risken för obehag. När det gäller insamling av empiriska data i en studie är det viktigt att följa forskningsetiska principer för att säkerställa att forskningen genomförs på ett etiskt korrekt sätt. En viktig källa för forskningsetiska principer i Sverige är Vetenskapsrådet, som ger riktlinjer och rekommendationer för att säkerställa att forskning är etiskt korrekt.

I detta fall har Vetenskapsrådets anvisningar tagits i akt vid insamlingen av empiri för studien. Detta innebär att forskningsprojektet har följt riktlinjer för att skydda de som deltar i studien och för att säkerställa att forskningen inte bryter mot etiska principer (Vetenskapsrådet, 2002: 7–15).

En annan viktig aspekt av insamlingen av empiriska data är att uppfylla de fyra huvudkraven informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Björkdahl Ordell, Dimenäs & Davidsson 2007: 26).

Informationskravet innebär att de som deltar i studien måste informeras om studiens syfte, vad som kommer att hända under studien, och vad som förväntas av dem. **Samtyckeskravet** innebär att deltagarna måste ge sitt frivilliga samtycke att delta i studien och att de förstår vad de samtycker till (Björkdahl Ordell, Dimenäs & Davidsson 2007: 25–28). Jag var noga med att beskriva syftet med studien och informera om deltagarnas rättigheter och samtycke skriftligt. Ett längre informations- och samtyckesbrev skickades ut till alla som deltog i studien och de skrev på för att visa sitt samtycke. **Konfidentialitetskravet** innebär att deltagarnas personliga information skyddas och att deras integritet inte kränks (Björkdahl Ordell, Dimenäs & Davidsson 2007: 25–28). Jag var medveten om etiska överväganden och arbetade för att anonymisera och skydda deltagarnas konfidentialitet. Deltagarnas namn och annan identifierande information behandlades med sekretess och anonymitet för att skydda deras integritet. **Nyttjandekravet** innebär slutligen att forskningsdata bara används för studiens specifika syfte, inte delas eller används för andra ändamål och förstörs efter genomförd studie. Genom att uppfylla dessa fyra krav kan forskare säkerställa att deras studie genomförs på ett etiskt korrekt sätt och att deltagarna skyddas (Björkdahl Ordell, Dimenäs & Davidsson 2007: 25–28).

7. Resultat och analys

I detta avsnitt kommer jag att presentera och analysera det empiriska materialet som samlats in för studien om estetiska lärprocesser på Waldorfskolor. Det empiriska materialet består av två intervjuer med två yrkesverksamma lärare och analys av Lgr 22 och Waldorfs läroplan *En väg till frihet*. Genom en kvalitativ metod med hjälp av intervjuer och textanalys har jag undersökt hur lärare på Waldorfskolor implementerar estetiska lärprocesser i undervisningen, samt vilka effekter lärarna anser att det har på elevernas förståelse och utveckling. Jag presenterar mina intervjuer, Lgr22 och *En väg till frihet* genom teman som jag kunnat kategorisera, sedan gör jag en analys utifrån dessa teman. Jag kommer att tolka och analysera det empiriska materialet utifrån mina teoretiska utgångspunkter, John Dewey, pragmatismen och David Kolbs modell för lärande. I sammanfattningen kommer jag sammanfatta mina slutsatser och diskutera hur de kan relateras till de teoretiska utgångspunkterna.

7.1 Teman i intervjuerna

7.1.1 Användning av estetiska uttrycksformer

Jag använder det i många moment i undervisningen. I svenska: Framsida tidning, framsida periodhäfte, bilder till egenskriven saga, dekorera periodhäftet med inramning, bilder. I geografi: Papier Mache karta över Afrika för att få en 3D-känsla med nivåskillnader. i religion: symboler och mandalas målar vi exempelvis. Samarbetar med bilden när det är litteraturhistoria i svenska, exempelvis (Fia).

Även om jag inte alltid har möjlighet att samarbeta med mina kollegor och integrera bilden så mycket som jag skulle vilja, har jag de senaste åren integrerat bildarbete i musikämnet där eleverna fick göra abstrakt konst utifrån klassisk musik. Dessutom fick eleverna i årskurs 8 skapa mexikansk konst när de studerade Nordamerika i geografin (Ella).

Ett av de mest framträdande temana som framkommer i intervjuerna är användningen av estetiska uttrycksformer i undervisningen. Båda lärarna berättar om hur de integrerar Bild och estetiska uttryck i olika moment i undervisningen,

såsom att skapa en 3D-karta över Afrika med Papier Maché, dekorera periodhäftan med bilder och inramningar, skapa konst med inspiration från mexikansk konst (alternativt mexikanska förebilder) när eleverna studerade Nordamerika i geografin. Både so/svenskaläraren Fia och bildläraren Ella beskriver hur de integrerar estetiska uttrycksformer i sin undervisning, såsom bilder, dekorationer och symboler. Fia nämner hur hon använder dessa uttrycksformer i både svenska och SO-ämnen, medan Ella betonar att hon alltid försöker inkludera Bild och text i sina projekt och samarbetar gärna med andra ämnen för att skapa en helhetsupplevelse för eleverna.

Fia beskriver hur estetiska lärprocesser används i undervisningen på Waldorfskolan där hon jobbar. Fia ger exempel på hur Bild och dekorativ konst integreras i svenska, geografi och religion. Svaret innehåller en lista över specifika aktiviteter och tekniker som läraren använder, vilket indikerar en hög grad av medvetenhet och planering kring undervisningens utformning. Fias svar ger en känsla av att hon vill göra undervisningen roligare och mer engagerande för eleverna genom att integrera estetiska element. Detta tar Aulin-Gråhamn et al. (2004:91) upp vidare då estetiken kan vara ett verktyg för att se till elevens perspektiv. Den radikala estetiken fokuserar inte bara på mål och resultat utan ser vägen och skolan som en viktig del i hur människan förstår sig själv och världen. Genom alternativa lärandeformer kan eleven engageras och utvecklas (Aulin-Gråhamn et al. 2004:120–122).

7.1.2 Samarbete med andra ämnen

Båda lärarna tror på att det finns fördelar med att samarbete mellan olika ämnen, främst för att skapa en mer holistisk inlärningsmiljö som engagerar eleverna på flera plan samtidigt.

Samarbetar med bilden när det är litteraturhistoria i svenska, exempelvis (Fia).

Jag försöker alltid utgå från där eleven befinner sig i andra ämnen och samarbeta med mina kollegor för att skapa en helhet i elevens lärande (Ella).

Genom att integrera andra ämnen med bild, såsom historia, geografi och musik, skapar vi en mer holistisk inlärningsmiljö som engagerar eleverna på flera plan samtidigt (Ella).

Ella visar på en förståelse för vikten av en holistisk inlärningsmiljö där flera ämnen integreras med Bild.

Genom att integrera andra ämnen med bild, såsom historia, geografi och musik, skapar vi en mer holistisk inlärningsmiljö som engagerar eleverna på flera plan samtidigt (Ella).

Genom att integrera andra ämnen med Bild visar Ella på en tillämpning av David Kolbs modell för lärande, som betonar vikten av att koppla samman olika inlärningsstilar och integrera olika ämnesområden för att skapa en holistisk inlärningsmiljö. Detta ger eleverna möjlighet att lära på flera plan samtidigt, vilket kan öka deras engagemang och förståelse av ämnet. Ella erkänner att hon inte är helt säker på vad estetiska lärprocesser innebär:

Även om jag inte är helt säker på vad estetiska lärprocesser innebär och inte alltid hänger med i alla nya akademiska begrepp, så integrerar jag alltid olika estetiska uttrycksformer i min undervisning på olika sätt (Ella).

Ella beskriver att hon vill lära sig och att hon vill använda estetiska uttrycksformer mer i undervisningen. Bildläraren Ella ger olika exempel på hur hon integrerar med andra ämnen för att estetiska uttrycksformer ska vara en del av undervisningen, exempelvis:

Även om jag inte alltid har möjlighet att samarbeta med mina kollegor och integrera bilden så mycket som jag skulle vilja, har jag de senaste åren integrerat bildarbete i musikämnet där eleverna fick göra abstrakt konst utifrån klassisk musik. Dessutom fick eleverna i årskurs 8 skapa mexikansk konst när de studerade Nordamerika i geografin (Ella).

Genom att integrera Bild med andra ämnen engageras eleverna på flera plan vilket i sin tur ökar deras delaktighet och aktiva inläring. Denna förståelse passar väl in i John Deweys teori om att lärande sker bäst när det sker i en social och praktisk miljö där eleven är aktivt delaktig. Genom att integrera andra ämnen med Bild, såsom historia, geografi och musik, tillämpar Ella teorin om erfarenhetsbaserat lärande där

eleverna lär sig genom att aktivt delta i sin inlärnin g och koppla ihop nya kunskaper med sina befintliga erfarenheter.

Ella visar en pragmatisk syn på lärande där estetiska lärprocesser inte bara ses som en metod för att förmedla kunskap, utan också som en metod för att utveckla elevernas kreativitet och självförtroende, vilket kan ha positiva effekter på deras självbild och framtida akademiska prestationer:

Detta gör att eleverna blir aktiva och delaktiga i sin inlärnin g, vilket i sin tur leder till en ökad förståelse och retention av kunskapen. Elevernas kreativitet och självförtroende utvecklas vilket kan ha positiva effekter på deras självbild och prestationer (Ella).

Både Fia och Ella nämner hur integreringen av estetiska uttrycksformer och skapandet av en aktiv och holistisk inlärnin gsmiljö kan ha positiva effekter på elevernas motivation och självförtroende. Fia betonar hur eleverna lättare kan komma ihåg fakta när de kopplas till bilder, medan Ella beskriver hur elevernas kreativitet och självförtroende utvecklas genom att de blir aktiva och delaktiga i sin inlärnin g.

Fia beskriver hur estetiska lärprocesser används som en integrerad del i undervisningen för Svenska-SO-lektionerna för årskurs 7–9.

Jag använder det i många moment i undervisningen. I svenska: Framsida tidning, framsida periodhäfte, bilder till egenskriven saga, dekorera periodhäftet med inramning, bilder. I geografi: Papier Mache karta över Afrika för att få en 3D-känsla med nivåskillnader. i religion: symboler och mandalas målar vi exempelvis. Samarbetar med bilden när det är litteraturhistoria i svenska, exempelvis (Fia).

Fia använder estetiska lärprocesser på olika sätt i sin undervisning inom svenska, samhällskunskap, geografi och religion. Hon integrerar estetiska uttrycksformer som bilder, tidningsframsidor, periodhäften och symboler för att ge eleverna en mer praktisk och engagerande inlärnin gsupplevelse. Genom att samarbeta med bildämnet och använda sig av konkreta material som en papier mache-karta skapar hon möjligheter för eleverna att uppleva ämnena på ett mer djupgående sätt. Dessa tillämpningar av estetiska lärprocesser kan relateras till Deweys pragmatism, som betonar vikten av att lära genom praktiska erfarenheter och tillämpa kunskap på

verkliga situationer. När olika uttrycksformer, som bilder och symboler används, engagerar läraren eleverna på flera plan samtidigt vilket är i linje med att lärande bäst sker genom erfarenhet och aktiv deltagande i en social kontext utifrån Deweys idéer (Dewey 1934:204–206). Med pragmatiska metoder integrerar Fia bildarbete med andra ämnen som litteraturhistoria, geografi och religion för att skapa en mer holistisk inlärningsmiljö för eleverna. Fia inkorporerar även inlärningscirkeln då hon erbjuder eleverna möjligheter att engagera sig i konkreta erfarenheter och aktivt experimentera med olika uttrycksformer. Att integrera användningen av bilder och andra estetiska uttrycksformer kan stödja elevernas lärandecirkel genom att ge dem möjlighet att reflektera över sin erfarenhet och dra slutsatser som kan användas i framtida inläring.

Ella integrerar bild och text i olika projekt och föreställningar som involverar flera ämnen, såsom historia, geografi och musik.

Även om jag inte är helt säker på vad estetiska lärprocesser innebär och inte alltid hänger med i alla nya akademiska begrepp, så integrerar jag alltid olika estetiska uttrycksformer i min undervisning på olika sätt. I min undervisning har jag genomfört olika projekt som involverar bild och text. Till exempel fick min Klass 7 nyligen göra ett seriehäfte baserat på vad de arbetar med i historien. I Klass 8 har jag varje vårtermin genomfört en stor föreställning där flera ämnen ingår (Ella).

Genom att skapa en helhet i elevens lärande och samarbeta med kollegor strävar Ella efter att engagera eleverna på flera plan samtidigt

7.1.3 Fördjupad kunskap och självutveckling

Dewey ansåg att lärande inte bara handlar om att inhämta kunskap, utan också om att tillämpa den kunskapen på verkliga situationer (Dewey 1934:60–64).

Pragmatismen betonar vikten av att integrera kreativitet och praktiska uppgifter i utbildningen. Genom att uppmuntra elevernas kreativitet och ge dem möjlighet att experimentera och lösa problem i verkliga situationer kan deras lärande bli mer meningsfullt och engagerande (Dewey 2005:210–215). Eleven kan genomgå konkret experimenterande genom att delta i praktiska projekt eller uppgifter som stimulerar deras kreativitet. Därefter kan eleven reflektera över dessa erfarenheter

och identifiera mönster eller insikter som kan överföras till abstrakt begreppsbildning. Detta kan bidra till att elevernas självförtroende stärks, medan deras kreativa tankar och idéer omsätts i praktiken. Eleverna kan sedan även genomföra aktivt experimenterande genom att tillämpa sina nya idéer och insikter i praktiska situationer, vilket i sin tur främjar lärande och prestationer (Kolb 1984:77–80). Ella tror att kreativitet kan ha en positiv effekt på elevers självbild och övergripande prestation:

Elevernas kreativitet och självförtroende utvecklas vilket kan ha positiva effekter på deras självbild och prestationer (Ella).

Fia tror att användningen av estetiska uttrycksformer gör inläringen mer lustfylld och att eleverna lättare kommer ihåg fakta om de kopplas till bilder:

Lättar upp det teoretiska, de får en helt annan fördjupad kunskap när man aktiverar fler sinnen. Mer lustfylld inläring. Kommer lättare ihåg fakta om man kopplar en bild till (Fia).

Ella lyfter viktiga aspekter, såsom elevcentrerad undervisning, kreativitet och engagemang, och behovet av att anpassa undervisningen till elevernas individuella behov. Ellas budskap är att estetiska lärprocesser är viktiga för att skapa en meningsfull och engagerande undervisning som tar hänsyn till elevernas individuella behov. Ella visar också att hon är villig att lära sig mer om estetiska lärprocesser och att använda dem i undervisningen. Ella tror att användningen av estetiska uttrycksformer skapar en mer holistisk inlärningsmiljö som engagerar eleverna på flera plan samtidigt, vilket leder till en ökad förståelse och retention av kunskapen. Elevernas kreativitet och självförtroende utvecklas också, vilket kan ha positiva effekter på deras självbild och prestationer (Bamford 2009:100–120).

Fia beskriver vilka effekter hon tycker sig kunna se på eleverna när estetiska lärprocesser används i undervisningen. Fia menar att estetiska lärprocesser generellt sett påverkar elevernas förståelse, engagemang och övergripande utveckling vilket stämmer överens med det Bamford lyfter i sin studie (Bamford 2009:100–120).

Fia menar att de estetiska elementen i undervisningen underlättar inläringen av teoretisk kunskap, eftersom det aktiverar flera sinnen. Fia betonar också hur den lustfyllda inläringen gör att eleverna lättare kommer ihåg fakta. Fia ger intrycket

av att hon har en medvetenhet och ett engagemang för att förbättra elevernas inläring och utveckling, och estetiska lärprocesser är ett bra verktyg för att engagera och fördjupa. Fia nämner att estetiska lärprocesser kan göra inläringen mer lustfylld och bidra till en fördjupad kunskap genom att aktivera fler sinnen. Hon betonar också att eleverna lättare kommer ihåg fakta när de kopplas till bilder.

Lättar upp det teoretiska, de får en helt annan fördjupad kunskap när man aktiverar fler sinnen. Mer lustfylld inläring. Kommer lättare ihåg fakta om man kopplar en bild till (Fia).

Dessa effekter som Fia nämner kan kopplas till pragmatismens fokus på praktiska erfarenheter och tillämpning av kunskap.

Fia ger konkreta exempel på hur de estetiska elementen integreras i undervisningen, exempelvis genom periodhäfte, formgivning och bildhantering. Fia beskriver också hur hon tror att det påverkar elevernas förståelse och engagemang. Svaret ger en känsla av att läraren är mycket noga med att planera och genomföra undervisningen på ett sätt som utnyttjar de positiva effekterna av estetiska lärprocesser.

Ella betonar vikten av att anpassa undervisningen efter elevernas behov och undvika överbelastning:

Jag försöker alltid utgå från där eleven befinner sig i andra ämnen och samarbeta med mina kollegor för att skapa en helhet i elevens lärande. Samtidigt inser jag att det kan vara viktigt för eleven att inte integrera alla ämnen hela tiden, för att undvika att eleven blir överbelastad och trött på området (Ella).

Dessa aspekter kan relateras till Kolbs lärandecirkel genom att erbjuda logik, praktik, reflektion och sammanhang för eleverna (Kolb 1984:40–43). Ella pekar på att estetiska lärprocesser skapar en mer holistisk inlärningsmiljö där eleverna blir aktiva och delaktiga. Detta engagemang kan leda till en ökad förståelse och retention av kunskap. Ella nämner även att elevernas kreativitet och självförtroende utvecklas genom estetiskt arbete, vilket kan ha positiva effekter på deras självbild och prestationer.

7.2 Teman i Lgr22 och En väg till frihet

7.2.1 Kunskap

Både Lgr22 och *En väg till frihet* betonar vikten av kunskap, elevens kunskapsprogression och kunskapens olika skeenden. Lgr22 inkluderar kunskap fakta, förståelse, färdigheter och förtrogenhet, och betonar behovet av att skapa en balans mellan dessa olika kunskapsformer för att uppnå en helhet.

Kunskap kommer till uttryck i olika former – såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet som förutsätter och samspelar med varandra. Skolans arbete måste inriktas på att ge utrymme för olika kunskapsformer och att skapa ett lärande där dessa former balanseras och blir till en helhet (Lgr22:9).

En väg till frihet lägger vikt vid att vara öppen för olika sätt att närma sig kunskap. Kursplanen betonar att det finns kunskaper och förmågor som inte lätt kan mätas på kort sikt men som ändå behöver ges tid och utrymme i utbildningssystemet. Detta tyder på en mer flexibel syn på kunskap och betonar vikten av att främja rika erfarenheter och mogen omdömesbildning i lärandet.

För att utveckla kunskaper och förmågor till sin fulla potential följer att waldorfpedagogen måste vara öppen för olika sätt att närma sig kunskap. Det finns kunskaper och förmågor som på kort sikt inte låter sig mätas så lätt, men som trots det behöver ges tid och utrymme i förskola och skola. Vi står för en kunskapsform som, enligt vår erfarenhet, främjar förmågan att låta rika erfarenheter och mogen omdömesbildning föregå beslut och handlingar (Waldorfskolefederationen 2016:8).

Lgr22 betonar olika former av kunskap såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet, och vikten av att skapa en balans mellan dessa. Det finns tydliga kunskapsmål för olika ämnen och ett strukturerat ämnesinnehåll som eleverna förväntas lära sig.

En väg till frihet har en bred syn på kunskap och betonar att det finns kunskaper och förmågor som inte lätt kan mätas, men som ändå behöver ges tid och utrymme i utbildningen. Konsten och estetiska uttryck ses som en viktig del av lärandet och används för att binda samman ämnen och främja helhet och meningsfullhet.

7.2.2 Estetiska uttryck

Både Lgr22 och *En väg till frihet* understryker betydelsen av att uppmärksamma de estetiska aspekterna av lärandet. Lgr22 betonar att både intellektuella och praktiska, sinnliga och estetiska aspekter ska beaktas i skolarbetet.

I skolarbetet ska de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas (Lgr22:9).

En väg till frihet betonar att konst kan ta sig många olika uttryck och kan vara till hjälp för att binda samman olika ämnen och teman. Konsten anses vara en viktig del av barn och ungas utveckling och lärande, och konsten kan bidra till att skapa helhet och meningsfulla sammanhang. De estetiska lärprocesserna är också en del för att främja utveckling och lärande.

En besökare på en waldorfskola slås ofta av att det finns många konstnärliga uttryck - bild, skulptur, konsthantverk. Men waldorfskolan är inte en konstskola, utan en miljö där konsten bidrar till utveckling och lärande. Konst kan ta sig många olika uttryck och är därför också ett sätt att binda samman olika ämnen och teman. Den bidrar till att skapa helhet, meningsfullt sammanhang och ett frihetsrum där barn och ungdomar kan utvecklas individuellt. Estetiska läroprocesser tas följaktligen på stort allvar som en oumbärlig del av utveckling och lärande (Waldorfskolefederationen 2016:13).

7.2.3 Främjandet av elevens utveckling och lärande

Skolans uppdrag är att främja lärande där individen stimuleras att inhämta och utveckla kunskaper och värden (Lgr22:7).

Lgr22 beskriver skolan som en plats där kunskap och lärande ska främjas. Skolan ses som en central institution för att underlätta och stödja elevernas kunskapsutveckling och inlärningsprocess. Skolan ska erbjuda en stimulerande och gynnsam miljö där eleverna kan utöka sin kunskapsbas och förståelse inom olika ämnesområden. Förutom kunskaper framhålls betydelsen av att skolan också främjar utvecklingen av värden hos eleverna. Det inkluderar att lära sig om och

internalisera demokratiska värderingar, jämställdhet, respekt för andra människor, hållbarhet och andra samhällsrelaterade värden.

Elevens utveckling och lärande lyfts i både Lgr22 och *En väg till frihet*. Lgr22 betonar med hjälp av skollagen att skolan syftar till att eleverna ska inhämta och utveckla kunskaper och värden samt främja elevens lust att lära, även utanför skolan. Lgr22 lyfter även att undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov för att främja deras fortsatta lärande och kunskapsutveckling.

Skollagen (2010:800) slår fast att utbildningen inom skolväsendet syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Var och en som verkar inom skolan ska också främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö (Lgr22:5).

Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den ska främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper (Lgr22:9).

En väg till frihet menar att det är viktigt att möta varje barn som en unik individ och ge stöd och stimulans baserat på deras intentioner och förutsättningar. Flexibilitet, respekt och konstnärligt förhållningssätt betonas som viktiga aspekter av pedagogens arbete inom Waldorfpedagogiken.

Waldorfpedagogikens utvecklingspsykologiska grundsyn medför att man arbetar utifrån en idé om progression eller ämnesutveckling. Det vill säga att både vad man väljer för innehåll inom ett ämnesområde och hur man arbetar med det ska utformas att följa och stödja eleverna i deras lärande och utveckling. Det innebär att man från början arbetar med en långsiktig plan som sträcker sig från förskolan till gymnasieskolans slut där progressionen i det enskilda ämnet bestäms av synen på barns utveckling (Waldorfskolofederationen 2016:11).

Waldorfförskolläraren strävar efter att, med respekt för varje barns egenart och utvecklingsnivå, se och möta varje barn som den unika individ det är och ge barnet det stöd och den stimulans som just det behöver för att utvecklas optimalt efter sina intentioner och förutsättningar. Detta innebär att pedagogen måste vara öppen och flexibel och ha ett konstnärligt förhållningssätt till sitt arbete (Waldorfskolefederationen 2016:21).

Både Lgr22 och *En väg till frihet* betonar behovet av att anpassa undervisningen efter elevernas förutsättningar och behov. Lgr22 nämner att undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och att lärandet i skolan ska skapa en vilja för eleven att lära och utvecklas (Lgr22:11).

En väg till frihet lägger vikt vid att möta varje barn som en unik individ och ge stöd och stimulans baserat på deras intentioner och förutsättningar. *En väg till frihet* betonar även en långsiktig plan för ämnesutveckling och tar hänsyn till barns utveckling över tid.

8. Diskussion

Både Fia och Ella berättar om hur de integrerar Bild och andra estetiska uttryck i olika moment i undervisningen, såsom att skapa en 3D-karta över Afrika med Papier Maché, dekorera periodhäften med bilder och inramningar, och skapa mexikanskinspirerad konst när eleverna studerade Nordamerika i geografin. Både Fia och Ella beskriver hur de integrerar estetiska uttrycksformer i sin undervisning, såsom bilder, dekorationer och symboler. Fia nämner hur hon använder dessa uttrycksformer i både svenska och SO-ämnena, medan Ella betonar att hon alltid försöker inkludera Bild och text i sina projekt och samarbetar med andra ämnen för att skapa en helhetsupplevelse för eleverna. Båda lärarna tror på fördelarna med samarbete mellan olika ämnen för att skapa en mer holistisk inlärningsmiljö. Lärarna anser att estetiska lärprocesser är något som gör lärandet mer positivt och berikande för elevernas. Eleverna blir även mer engagerande och kunskapen blir mer minnesvärt, något som stämmer överens med Bamfords (2009:19–15) studie om hur implementerad konst i undervisningen kan ge eleverna en meningsfull och inspirerande upplevelse kring kunskap.

Både Fia och Ella betonar vikten av att integrera estetiska uttrycksformer i undervisningen för att göra den roligare och mer engagerande för eleverna. Deras tillvägagångssätt passar väl in i Deweys pragmatiska filosofi som betonar vikten av att skapa en meningsfull och engagerande inlärningsmiljö där eleverna får möjlighet att utforska och upptäcka kunskap med hjälp av praktisk handling (Serder & Jobér 2021:99–102). Genom att använda estetiska uttrycksformer integrerar Fia och Ella olika inlärningsstilar och ämnesområden vilket är en viktig aspekt av Kolbs lärandecirkel. Kolbs modell betonar vikten av att skapa en helhetsupplevelse för eleverna där de får möjlighet att lära genom att reflektera, tänka, känna och handla. Genom att integrera Bild med andra ämnen engageras eleverna på flera plan samtidigt vilket ökar deras delaktighet och aktiva inlärning (Kolb & Kolb 2005:190–195).

Båda intervjuerna visar på en förståelse för vikten av en holistisk inlärningsmiljö där flera ämnen integreras för att skapa en mer meningsfull upplevelse för eleverna. Deras tillvägagångssätt passar väl in i både Deweys pragmatiska filosofi och Kolbs

lärandecirkel, som betonar vikten av att skapa en helhetsupplevelse för eleverna genom att integrera olika inlärningsstilar och ämnen.

Genom de svar som har kommit fram i intervjuerna går det att se exempel på hur estetiska lärprocesser används inom Waldorfpedagogiken, där konstnärliga uttrycksformer och material används för att främja elevernas lärande. Genom att använda bilder, dekorationer, symboler och mandalas i undervisningen kan eleverna koppla samman det teoretiska med det visuella, vilket kan göra lärandet mer lustfyllt och engagerande. Denna metod kan också hjälpa eleverna att få en mer djupgående förståelse av ämnen, eftersom de får möjlighet att aktivera flera sinnen under inlärningsprocessen. Thavenius skriver om "Kultur i skolan", en statlig satsning som har pågått i snart tjugo år för att främja kultur, estetik och lärande i skolan (2005:11–13). Satsningen har innefattat olika projekt och samarbeten mellan skolor, konstnärer, teatrar, museer och kulturpedagoger. Men trots satsningar har framstegen varit långsamma när det gäller att integrera estetisk gestaltning i skolans olika ämnen (Thavenius 2005:11–13). I skolans värdegrund står det att skapande och olika uttrycksformer ska vara en del av elevens upplevelser och en del av skolans verksamhet (Lgr22:9). Lärarnas tolkning av styrdokumentet och kommunikationen i klassrummet påverkar lärandekulturen och idag betonar undervisningen prestationsmål och reproduktion av kunskap snarare än kritiskt reflekterande och undersökande processer (Stenhammar 2015:172–175). Lgr22 nämner bild i kunskapsmålen, kultur som tvärvetenskapligt tema och estetik som en del för att främja det lilla barnet i tidig skolgång. Som primärt fokus i Lgr22 är dock kunskap som ska främjas och förvärvas (Lgr22:7–9). Eleven ska ha rätt till undervisning i bildämnet från förskoleklassen till årskurs 9, där ska estetiska uttryck vara inkluderade i svenska som andraspråk, modersmål, svenska, religion och slöjd. Att estetik och Bild inte integreras i fler ämnen i skolan kan ha flera orsaker och konsekvenser (Lind 2010:355–336). En möjlig faktor är att kärnämnen, eller vad Lind (2010:359) kallar för mål-rationellt lärande där mål, resultat och färdiga svar ligger i samhällets och i skolans fokus. Att kärnämnen ofta prioriteras högre tror jag kan leda till att ämnen som estetik och Bild får mindre utrymme och tid i undervisningen. Det kan även finnas en tanke om att estetiska ämnen kräver specifika material, utrustning och kompetens, vilket kan vara en utmaning för både skola och lärare (Lind 2010:358).

Craft (2005:24–25) menar att det finns flera utmaningar när det gäller att främja kreativitet kopplat till kunskap och läroplan. En av dessa utmaningar handlar om bristfällig kunskap och expertis hos både elever och lärare. För att kunna tänka kreativt behöver både lärare och elever ha tillräcklig förståelse inom det relevanta ämnesområdet. Vissa pedagogiska metoder begränsar elevernas kreativitet. Till exempel när eleverna inte ges ansvar för sin egen inläring utan istället får instruktioner och information serverade. En annan viktig aspekt är hur läroplanen är organiserad. En läroplan som är stel och innehåller mycket faktakunskap kan begränsa utrymmet för kreativitet. För att möta dessa utmaningar behöver lärare ha djup kunskap om ämnet och förmåga att vägleda eleverna. Det är också viktigt att läroplanen ger utrymme för flexibilitet och betonar processer och utforskning istället för enbart faktakunskaper (Craft 2005:24–25).

Svaren från Ella och Fia ger flera konkreta exempel på hur estetiska lärprocesser kan sammanvävas inom olika ämnen, såsom svenska, geografi och religion. I svaren framkommer även att Ella och Fia tycker att estetiska lärprocesser kan påverka elevernas förståelse, engagemang och övergripande lärande och utveckling. Fia påpekar att estetiska lärprocesser kan hjälpa eleverna att förstå och komma ihåg fakta bättre, och att de kan göra inläringen mer lustfylld. Dessutom menar Fia att estetiska lärprocesser kan ge en mer fördjupad kunskap och förståelse av ämnet. Detta pekar på att det kan finnas en positiv aspekt av att ha kunskap om estetiska lärprocesser och att implementera dessa i skolan. Thavenius (2005:21–23) tror att det kan hjälpa skolor att integrera estetiska lärprocesser på ett meningsfullt sätt genom att inse att estetik är närvarande i olika aspekter av vardagen och inte bara inom konsten. Den radikala estetik betonar vikten av att värdera och integrera radikal estetik i skolan för att främja konstnärlig frihet och nyskapande. Genom att inkludera radikal estetik i undervisningen kan skolan erbjuda en mer mångsidig och utmanande estetisk erfarenhet för eleverna (Thavenius 2005:27). Det är trots allt så att konsten har en lång tradition av frihet, dialog och öppen form. Konsten har förmågan att gestalta det osäkra, ofärdiga och mångtydiga i våra erfarenheter och kunskaper (Thavenius 2005:30–31). Jag skulle föreslå att skolan tar inspiration från konstens radikala traditioner för att främja lärandet, individuell utveckling och en demokratisk skolkultur.

Lgr22 utgår från en traditionell och målinriktad pedagogisk syn, där det finns tydliga kunskapsmål och en strukturerad ämnesindelning. Det betonas att utbildningen syftar till att eleverna ska inhämta och utveckla kunskaper och värden, samt att undervisningen ska anpassas till elevernas förutsättningar (Lgr22:11–14). *En väg till frihet* bygger på Waldorfpedagogikens filosofi och har ett holistiskt och konstnärligt förhållningssätt. *En väg till frihet* betonar betydelsen av att möta varje barn som en unik individ, främja rika erfarenheter och lärande genom konstnärliga uttryck och beakta barns utveckling på lång sikt. Enligt Waldorfpedagogiken kan traditionell ämnesuppdelningen anses vara problematisk då det inte finns betoning på sammanhang och helhet (Waldorfskolefederationen 2016:11).

I Lgr22 är estetiska lärprocesser något som nämns sparsamt eller i begränsad omfattning. Estetik och de estetiska uttrycken får inte en lika framträdande plats som vissa andra områden inom läroplanen. Till exempel betonas vikten av kunskap, kommunikation och matematiskt tänkande mer i sammanfattningen av målen och riktlinjerna (Lgr22:11–14). Det begränsade utrymmet som ägnas åt estetiska lärprocesser kan tolkas på olika sätt. Det kan antyda att estetiska ämnen inte prioriteras på samma sätt som andra kunskapsområden i Lgr22. Estetiska lärprocesser ses heller inte vara integrerat i andra ämnen, utifrån Lgr22. Det är viktigt att på ett tydligt sätt definiera vad som menas med estetiska lärprocesser och skapande aktiviteter för att kunna relatera till utbildningssammanhang (Stenhammar 2015:178–180). Fias och Ellas tillvägagångssätt framhäver betydelsen av estetiska uttrycksformer i undervisningen. Lärarnas metoder visar på hur estetiska lärprocesser kan berika elevernas lärande och engagemang genom att erbjuda en helhetsupplevelse och koppla samman olika ämnen och inlärningsstilar, något som stämmer väl överens med *En väg till frihet*. Genom att använda konstnärliga aktiviteter som musik, dans, drama, bild och poesi tror jag att skolan kan uppfylla målen i läroplanen och hjälpa eleven att lära och utvecklas. Enligt Dewey är det genom estetisk aktivitet som vi hålls vid liv, och därav bör estetiska aktiviteter inkluderas i läroplanen för barnens självutveckling (Antal-Lundström 2006:19). I ljuset av detta tror jag att det är avgörande att vi definierar och förstår estetiska lärprocesser och skapande aktiviteter för att kunna använda dem som verktyg i utbildningssammanhang. Genom att omfamna estetiska uttrycksformer tror jag att

vi ge eleverna möjligheten att utforska och uttrycka sina kunskaper på olika sätt, vilket bidrar till en mer dynamisk och berikande lärmiljö.

8.1 Metoddiskussion

Jag vill öppna upp kring svårigheten att få tag på intervjupersoner och skolor, och diskutera vissa skolor eller lärares motvilja till att delta i granskningar. En av de utmaningar jag kan se är tidsbrist, men även att skolor inte vill vara en del av undersökningar som kan leda till negativa resultat. En motvilja till att vara med vid undersökningar har jag upplevt speciellt tydligt inom Waldorfskolor, vilket kanske beror på en dokumentär som för något år sedan belyste Waldorf och antroposofi på ett negativt sätt. Denna negativa framställning kan ha gjort att Waldorfskolor har blivit försiktiga och avvaktande när det gäller att medverka i undersökningar. Jag fick två svar på mina förfrågningar där de tydligt sa att de inte vill medverka i undersökningar för att det kan bli fler problem för dem än något gott. Jag anser dock att det här är viktigt att betona vikten av att offentliga skolor är öppna för granskning och forskning. Som institutioner med ansvar för att tillhandahålla en kvalitativ utbildning är det avgörande att skolor är transparenta i sin verksamhet. Genom att delta i forskning och granskning kan skolor identifiera sina styrkor och svagheter, förbättra undervisningen och bidra till kunskapsutvecklingen inom utbildningsområdet.

En del av diskussionen tror jag kan handla om att hitta en balans mellan öppenhet för granskning och känsligheten för negativa resultat. Skolor måste vara beredda på att både positiva och negativa resultat kan uppstå i forskning och granskningar. Genom att använda negativa resultat som möjligheter till förbättring och utveckling kan skolor dra nytta av den externa granskningen och stärka sin verksamhet. I detta tänker jag att det kan vara intressant att jämföra olika skolor och pedagogiska metoder, och hur skolorna hanterar frågor som dessa. Att öppna upp för studier om hur estetiska lärprocesser kan vara en central del av utbildningen tror jag är viktigt för att skapa en rik och balanserad utbildning för alla. Estetiska lärprocesser och kreativt uttryck är generellt vanligare och mer betonat i förskolan och i de första skolåren. I dessa tidiga stadier av utbildningen uppmuntras ofta barn att utforska och uttrycka sig själva genom olika konstnärliga och estetiska aktiviteter. Tyvärr

tenderar fokuset på estetiska lärprocesser minska i äldre klasser, där kraven på standardiserat provbaserat lärande och ämnesspecifik undervisning kan bli mer framträdande (Burman 2014:87–90). Om estetiska lärprocesser är vanliga och mer betonade i tidiga åldrar, men minskar i högre årskurser, tror jag att det kan vara en förlust för elevernas lärande och kreativitet.

Med tanke på att jag endast fick tag på två informanter inser jag att detta kan begränsa bredden och variationen av estetiska lärprocesser i skolorna idag. Trots detta var min intention att få en rikare och mer mångsidig förståelse för ämnet samt bildlärares roll. Jag insåg att jag behövde anpassa min metod baserat på vilka informanter som var villiga att delta och på vilket sätt de ville besvara mina frågor. Detta resulterade i användningen av e-postintervjuer som en praktisk lösning för att säkerställa att jag fick svar på mina frågor till studien. Nackdelarna med e-postintervju har varit att inte kunna ställa fler frågor, följdfrågor eller att få en mer nyanserad bild från informanterna. För att komplettera min empiri och bredda min förståelse valde jag att komplettera med textanalys av styrdokument och läroplan. Genom att analysera Lgr22 och *En väg till frihet*, som utgör grunden för skolundervisning i nationell skola och i Waldorfskolor, kunde jag säkerställa att min forskning förankrades i relevant och betydelsefulla riktlinjer. Jag erkänner att det finns utrymme för förbättring och att andra datainsamlingsmetoder, såsom observationer av lektioner eller fokusgruppsdiskussioner med andra bildlärare, skulle kunna ge en bredare och djupare bild av ämnet. Dessa metoder skulle kunna bidra till ökad representativitet och tillförlitlighet i min studie. Genom att vara medveten om dessa begränsningar och reflektera över möjliga förbättringar hoppas jag kunna bidra till en tillförlitlig studie inom ämnet.

8.2 Slutsats

Intervjuerna visar att estetiska lärprocesser används i undervisningen genom att integrera olika estetiska uttrycksformer och samarbeta med andra ämnen. Elevernas engagemang och lärande främjas genom praktiska erfarenheter, reflektion och möjligheter till kreativitet. Dessa resultat är förenliga med både pragmatismens betoning på praktiskt lärande och Kolbs lärandecirkel som främjar lärande genom erfarenhet, observation, reflektion och förverkligandet av intentioner och idéer.

Både Fia och Ella betonar vikten av att integrera estetiska uttrycksformer i undervisningen för att göra den roligare och mer engagerande för eleverna. Genom att använda estetiska uttrycksformer som bilder, dekorationer och symboler integrerar Fia och Ella olika inlärningsstilar och ämnesområden, vilket leder till en mer holistisk inlärningsupplevelse för eleverna. På Waldorfskola är de estetiska lärprocesserna framträdande både i lärarnas arbete, i läroplan och i kursplaner. Lärarna Fia och Ella ser estetiska lärprocesser som ett verktyg som kan implementeras i undervisningen för att hjälpa eleven att lära och utvecklas. Men att implementeringen behöver göras på ett professionellt och medvetet sätt. Ella och Fia skulle kunna vända sig till både Lgr22 och till *En väg till frihet* för att få kännedom om att estetiska lärprocesser är en del av skolans uppdrag. Däremot kan jag genom min undersökning se att *En väg till frihet* skulle kunna vara bra att använda för att få ytterligare mer kunskap, och för att läraren ska få mer stöd kring hur estetiska lärprocesser ska implementeras i undervisningen, i olika ämnen och hur estetik kan påverka ämneskunskaperna och eleven.

För lärare, skolor och Skolverket tror jag att gemensamma mål och en förståelse behövs för att tillsammans utveckla kreativitet i utbildningen. Craft menar att det handlar om att både främja elevernas kreativitet och erkänna och uppmuntra lärarnas kreativitet som yrkesverksamma (Craft 2005:10). Jag kan se att det finns behov av att tydliggöra och definiera begrepp och skapa en gemensam förståelse för vad kreativitet innebär i utbildningssammanhanget, ett arbete som kräver samarbete, men även en vilja till att se nyttan med estetiska lärprocesser.

8.2.1 Frågeställningar och sammanfattning av slutsats

- Hur använder läraren på Waldorfskolan estetiska lärprocesser i undervisningen?

Både Fia och Ella beskriver hur de integrerar estetiska uttrycksformer i sin undervisning på Waldorfskolor. Båda lärarna visar på en medvetenhet och planering kring användningen av estetiska lärprocesser i undervisningen.

- På vilka sätt anser läraren att estetiska lärprocesser påverkar elevernas förståelse och utveckling?

Enligt Ella och Fia kan estetiska lärprocesser ha positiva effekter på elevernas förståelse och utveckling. Genom att integrera estetiska uttrycksformer och skapa en holistisk inlärningsmiljö ökar lärarna elevernas motivation och engagemang. Dessutom kan estetiska lärprocesser bidra till att eleverna utvecklar sina förmågor inom kreativt tänkande och problemlösning.

- Hur ser Waldorflärare på estetiska lärprocesser som en del av undervisningen i andra ämnen än Bild?

Både Fia och Ella betonar vikten av att integrera estetiska lärprocesser med andra ämnen än Bild. Lärarna ser estetiska lärprocesser som ett sätt att främja en bred och integrerad förståelse av alla skolämnen och menar att estetiska lärprocesser kan vara ett sätt för att stärka elevernas kunskaper och förmågor över olika ämnesområden.

- På vilket sätt lyfts estetiska lärprocesser fram i Lgr22 och *En väg till frihet*?

Både Lgr22 och *En väg till frihet* framhåller alltså estetiska uttryck som en oumbärlig del av lärande och utveckling. Genom att integrera estetiska ämnen och metoder i undervisningen strävar man efter att främja elevernas kreativitet, skapande och estetiska förståelse, samt att skapa en helhet och meningsfullhet i lärandet. Både Lgr22 och *En väg till frihet* lyfter progression, uppmärksammandet av estetiska aspekter i lärandet och främjandet av elevens utveckling och lärande genom anpassning och respekt för varje individ. Men Lgr22 och *En väg till frihet* skiljer sig även åt, främst kring synen på kunskap och implementering av estetiska lärprocesser. Lgr22 betonar olika kunskapsformer och har tydliga mål och ämnesinnehåll. *En väg till frihet* har en bredare syn på kunskap och betonar vikten av att ge tid och utrymme åt kunskaper som inte lätt kan mätas.

Studien visar att integrering av estetiska lärprocesser i undervisningen gör undervisningen mer meningsfull för eleverna. Estetiska lärprocesser kan även hjälpa eleverna med ämneskunskaper och med att förstå kunskap, sig själva och världen. Genom att använda olika inlärningsstilar och integrera olika ämnesområden kan en holistisk inlärningsupplevelse skapas för eleverna. Estetiska lärprocesser är tydligt närvarande i intervjupersonernas arbete och i *En väg till frihet*, men kan tydliggöras

i Lgr22 för att skapa ett gemensamt språk där estetik får ta mer plats i utbildningssammanhang.

8.3 Yrkesrelevans och kontext

Genom att undersöka hur estetiska lärprocesser implementeras i undervisningen och vilka effekter det har på elevernas förståelse och engagemang kan resultaten från studien användas för att utveckla och förbättra undervisningen på olika skolor. Estetiska lärprocesser kan vara ett viktigt verktyg för att engagera eleverna och göra undervisningen mer meningsfull och relevant. Resultaten av studien kan användas för att öka medvetenheten om alternativa pedagogiska metoder och inspirera lärare och skolor att utforska och implementera nya lärandemetoder.

8.4 Förslag till vidare forskning

Förslag till vidare forskning skulle kunna vara att undersöka elevers perspektiv och upplevelser av estetiska lärprocesser samt deras självuppfattning av inläring och engagemang. Det skulle även vara intressant om vidare forskning ville specialisera sig på hur högre årskurser arbetar med estetiska lärprocesser. Att kombinera kvalitativa och kvantitativa data skulle kunna ge en mer omfattande förståelse av estetiska lärprocessers påverkan på elevers utveckling. Vidare forskning bör inkludera mer data om hur Waldorfskolor och Waldorflärare arbetar med estetiska lärprocesser, för en bredare slutsats.

Det finns mer att utforska kring detta område och fler studier behövs för att undersöka estetiska lärprocessers nytta, utmaningar och möjligheter i utbildningen. Vidare forskning kan också ta upp hur estetiska lärprocesser kan vara ett verktyg för att möta barn med olika behov och svårigheter, något som jag tror kommer bli alltmer relevant i framtiden.

Litteraturförteckning

- Allwood, C-M., (2021). Den kvalitativa analysens plats. I: Klingberg, G. & Hallberg, U. (red.) Kvalitativa metoder helt enkelt!. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur.
- Alexandersson, U., & Swärd, A-K., (2022). Estetiska lärprocesser. Skolverket. November 2015. Reviderad juni 2022. https://larportalen.skolverket.se/LarportalenAPI/api-v2/document/path/larportalen/material/inriktningar/5-las-skriv/Grundsarskola/015_tematiska-arbsatt/del_06/material/Flik/Del_06_MomentA/Artiklar/M15_1-9_06_estetiska_larprocesser.docx. (hämtad den 2 mars 2023).
- Antal-Lundström, I., (2006), Estetiska aktiviteter som pedagogiskt redskap. Centrum För Världsforskning (CFV) & Mälardalens utvärderingsakademi (MEA) <http://www.divaportal.org/smash/get/diva2:115926/FULLTEXT01.pdf> (15-02-10).
- Aulin-Gråhamn, L., Persson, M. & Thavenius, J., (2004). Skolan och den radikala estetiken. Lund: Studentlitteratur
- Bamford, A., (2009). The wow factor: global research compendium on the impact of the arts in education. Münster: Waxmann.
- Björkdahl Ordell, S., Dimenäs, J. & Davidsson, B., (2007). Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Bergström, G. & Boréus, K., (2005): Textens mening och makt. Lund: Studentlitteratur.
- Burman, A., (2014), (red.). Konst och lärande: essäer om estetiska lärprocesser. Huddinge: Södertörns högskola. Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-2346>.
- Burman, A., (2014a), Konsten att växa som människa. I: Burman, Anders (red.) Att växa som människa: om bildningens traditioner och praktiker. Huddinge: Södertörns högskola. Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-23462>.
- Burman, A., (2014b), Det estetiska, kunskapen och lärprocesserna. I: Burman, A. (red). Konst och lärande: essäer om estetiska lärprocesser. Huddinge: Södertörns högskola. Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-23461>.
- Braun, V. & Clarke, V. 2006, "Using thematic analysis in psychology", Qualitative

- research in psychology, vol. 3, no. 2, pp. 77-101.
- Craft, A., (2005), *Creativity in schools: tensions and dilemmas*. London: RoutledgeFalmer
- Dewey, J., (2005). *Art as experience*. (Perigree trade paperback ed.) New York: Penguin books.
- Dewey, J., (1999). *Demokrati och utbildning*, Daidalos, Göteborg.
- Dewey, J., (1934). *Art as experience*. Penguin Books Ltd.
- Dickie, G., (2004). *Defining Art: Intension and Extension*. I: Kivy, P. & ProQuest (Firm) (red), *The Blackwell guide to aesthetics*, Blackwell Pub, Malden, MA.
- Eliasson, A., (2022), *Kvantitativ metod från början, Femte upplagan edn*, Studentlitteratur, Lund.
- Forsberg, C. & Wengström, Y. (2016) *Att göra systematiska litteraturstudier, värdering, analys och presentation av omvårdnadsforskning. Natur och kultur*, Stockholm.
- Gillham, B., (2000). *Case study research methods*. Continuum.
- Hansson Stenhammar, M., (2015). *En avestetiserad skol- och lärandekultur: en studie om lärprocessers estetiska dimensioner*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2015. [Göteborg].
- Hermerén, G., (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Illeris, H., (2009) *Ungdomar och estetiska upplevelser – att lära med samtida konst*. I: Lindstrand, Fredrik & Selander, Staffan (red.). *Estetiska lärprocesser: upplevelser, praktiker och kunskapsformer*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Klingberg, G. & Hallberg, U., (red.) (2021). *Kvalitativa metoder helt enkelt!*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur
- Kolb, D., (1984). *Experiential learning: experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Kolb, A.Y. & Kolb, D.A. (2005), "Learning Styles and Learning Spaces: Enhancing Experiential Learning in Higher Education", *Academy of Management learning & education*, vol. 4, no. 2, pp. 193-212.
- Kupferberg, F., (2009). *Konstnärligt skapande och konstpedagogik i hypermodernitet*. I: Lindstrand, Fredrik & Selander, Staffan (red.). *Estetiska lärprocesser: upplevelser, praktiker och kunskapsformer*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

- Kraus, A., (2022). Varför behövs skolämnet bild? Skolverket. Publicerad 25 augusti 2022. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/varfor-behovs-skolamnet-bild>. (Hämtad den 2 mars 2023).
- Liedman, S-V., (2014a), Karl Marx bildningsväg. I: Burman, Anders (red.) Att växa som människa: om bildningens traditioner och praktiker. Huddinge: Södertörns högskola. Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-23462>.
- Liedman, S-E., (2014). Bildning och utbildning. I: Lundgren, U. Säljö, R. & Liberg, C.(red). Lärande, skola bildning grundbok för lärare. Stockholm: Natur & Kultur
- Lind, Ulla (2010). Blickens ordning: bildspråk och estetiska lärprocesser som kulturform och kunskapsform. Stockholm: Institutionen för didaktik och pedagogiskt arbete, Stockholms universitet.
- Lowndes, S., (2008) E-postintervjun. I: Gillham, Bill (red). Forskningsintervjun tekniker och genomförande. Studentlitteratur.
- Manera, L., (2022), Art and aesthetic education in the Reggio Emilia Approach. Department of Education and Humanities, University of Modena and Reggio Emilia and at the Reggio Children Foundation, Modena, Italy EDUCATION 3-13 2022, VOL. 50, NO. 4, 483–493 <https://doi.org/10.1080/03004279.2022.2052230>.
- Nationalencyklopedin. (2023). Uppslagsverk. Utveckling. <https://www.ne.se/sök/?t=uppslagsverk&q=utveckling>. (hämtad 2023-03-02).
- Nationalencyklopedin. (2023). Bild. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/bild>. (hämtad 2023-03-02).
- Persson, M. & Thavenius, J., (2003). Skolan och den radikala estetiken.
- Serder, M. & Jobér, A., (2021). Vetenskapliga teorier för lärare, Första utgåvan edn, Natur & Kultur, Stockholm.
- Skolverket. (2013). Estetik, kultur och skapande i undervisningen– demokrati, normer och värden. Ett diskussionsunderlag. <https://www.skolverket.se/publikationsserier/ovrigt-material/2013/estetik-kultur-och-skapande-i-undervisningen---demokrati-normer-och-varden>. (Hämtad den 2 mars 2023).
- Skolverket. (2022). Läroplan för gymnasieskolan.

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gy11-for-gymnasieskolan>. (Hämtad den 23 mars 2023).

Skolverket. (u.å). Program – estetiska programmet: mål för programmet.

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/program?url=-996270488%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fprogram.htm%3FprogramCode%3DES001%26tos%3Dgy&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa9295>. (Hämtad den 23 mars 2023).

Thavenius, J., (2005). Om den radikala estetiken, *Utbildning & demokrati*, vol. 14, 2005., VOL 14, NR 1, 11–33 Tema: estetik och utbildning.

Tuvhav Gullberg, E., (2021). *Estetiken i praktiken: Vad? Varför? Hur?*. Första upplagan Stockholm: Natur & Kultur

Tängerstad, E., (2014). *Bildning – varken utbildning eller inbillning. I: Burman, Anders (red.). 2014a. Att växa som människa: om bildningens traditioner och praktiker. Huddinge: Södertörns högskola. Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-23462>.*

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Vygotskij, L., (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.

Waldorfskolefederationen. (2016). *En väg till frihet*. Järna: Telleby bokförlag.

Waldorf.se. u.å. Waldorfpedagogik. <https://www.waldorf.se/waldorfpedagogik/>. Hämtad den 26 april 2023.

Waldorf.se. u.å. Waldorfpedagogik. <https://www.waldorf.se/historisk-aterblick-pa-waldorfpedagogiken/>. Hämtad den 26 april 2023.

Werner, P., (2014). *Att befolka sitt inre rum. I: Burman, A. (2014), (red.). Konst och lärande: essäer om estetiska lärprocesser. Huddinge: Södertörns högskola. Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-2346>.*

Bilagor

INFORMATIONSBREV OM MITT EXAMENSARBETE INOM LÄRARUTBILDNINGEN MED INRIKTNING PÅ ÄMNET BILD

Hej,

Denna studie genomförs av mig, Moa Klarén, som är student på Högskolan Dalarna sedan 2018. Jag studerar till gymnasielärare med inriktning bild och religion. Som en del av mitt examensarbete ska jag undersöka estetiska lärprocesser. Jag är intresserad av hur vi lär, tar till oss kunskap och vilka sinnen vi använder för att göra detta på.

Syftet med studien: Syftet med denna studie är att undersöka hur estetiska lärprocesser används på en waldorfskola för att främja elevernas lärande och utveckling. Studien syftar till att identifiera lärarnas metoder och verktyg för att implementera estetiska lärprocesser i undervisningen och hur användandet av estetiska lärprocesser påverkar elevernas förståelse och engagemang.

Genomförande av studien: Studien är en kvalitativ undersökning med intervjuer som metodval. Intervju sker med lärare som undervisar på en waldorfskola och är vana vid Waldorfs pedagogik. Intervjuerna är epostintervjuer där lärare besvarar två frågor om estetiska lärprocesser.

Behandling av personuppgifter: De personuppgifter som samlas in kommer endast att användas i denna studie, och som data för mitt examensarbete i lärarutbildningen. Insamlat material kommer att förstöras efter att arbetet är godkänt och avslutat. Svaren kommer att anonymiseras och kommer inte att vara kopplingsbara till skola eller ort.

Personuppgifter som kommer att listas är namn, klass, skola och röster. Citat kan komma att användas i texten men kommer inte att kunna spåras till dig som person.

Resultaten från undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Högskolan Dalarna. Uppsatsen kommer publiceras digitalt och vara tillgänglig för allmänheten.

Frivillighet och samtycke: I enlighet med Vetenskapsrådet (2017) kommer deltagandet i undersökningen att vara helt frivilligt och det går bra att avbryta när som helst utan motivering.

Kontaktuppgifter:

Moa Klarén

Epost: [xxx](#)

Mobilnummer: xxx

PhD Sol Morén, handledare.

Lektor i pedagogik PVL IBL.

Epost: [xxx](#)

Telefonnummerr: xxx

Samtycke till att delta i studien

Jag bekräftar härmed att jag har tagit del av informationen om studien och samtycker till att delta i studien. Jag förstår att mitt deltagande är helt frivilligt och att jag har rätt att avbryta deltagandet i studien när som helst utan att ange skäl för detta. Genom att underteckna detta dokument väljer jag att delta i studien och godkänner att Högskolan Dalarna behandlar mina personuppgifter i enlighet med gällande dataskyddslagstiftning och den information som har lämnats till mig.

Jag intygar också att jag har förstått all information som har tillhandahållits och att jag har haft möjlighet att ställa eventuella frågor om studien.

Datum och ort

Underskrift

Namnförtydligande

Blankett för etisk egengranskning av studentprojekt som involverar människor

Använd blanketten som en grund för forskningsetiska reflektioner tillsammans med din handledare och för att komma fram till bästa forskningsetiska förhållningssätt samt beslut om ansökan till den Forskningsetiska nämnden vid Högskolan Dalarna alternativt Etikprövningsmyndigheten behövs eller ej. Blanketten behålls av studenten och handledaren.

Projektitel: Skapande och estetik i skolan

Student/studenten: Moa Klarén

Handledare: Sol Morén

	Ja	Tveksamt	Nej
1 Kan frivilligheten att delta i studien ifrågasättas dvs. omfattar studien deltagare som kan betraktas tillhöra en sårbar grupp t.ex. barn (under 18 år), personer med nedsatt kognitiv förmåga, psykisk funktionsnedsättning eller sådana som har en beroendeställning till den som genomför studien t.ex. som patienter eller elever till densamma?	☐	☐	☒
2 Innebär undersökningen att informerat samtycke inte kommer att inhämtas (d.v.s. forskningspersonerna kommer inte att få full information om undersökningen och/eller möjlighet att avsäga sig ett deltagande)?	☐	☐	☒
3 Innebär undersökningen någon form av fysiskt ingrepp på forskningspersonerna?	☐	☐	☒
4 Kan undersökningen påverka forskningspersonerna fysiskt eller psykiskt?	☐	☐	☒
5 Används biologiskt material som kan härledas till en levande eller avliden människa (t.ex. blodprov)?	☐	☐	☒
6 Avser du behandla känsliga personuppgifter, som etnicitet, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse, medlemskap i fackförening, hälsa eller sexualliv?	☐	☐	☒
7 Avser du behandla personuppgifter om lagöverträdelse, som brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden?	☐	☐	☒
8 Avser du att behandla personuppgifter? Observera att: <ul style="list-style-type: none"> • Samtliga uppgifter som kan kopplas till en levande person betraktas som personuppgifter, även om de är kodade eller krypterade. • I händelse av att studentarbetet INTE omfattar några känsliga personuppgifter och heller INTE deltagare som tillhör en sårbar grupp eller deltagare som INTE står i beroendeställning till den som genomför studien, behöver inte någon ansökan till Forskningsetiska nämnden vid Högskolan Dalarna göras. • Vid behandling av personuppgifter ska dock ALLTID anmälan om detta göras på avsedd blankett som sänds till: dataskydd@du.se 	☒	☐	☐

Fastställt av Forskningsetiska nämnden 2020-09-23